

Хмельницький національний університет
Факультет економіки і управління
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Джерела фінансування підприємницької діяльності за матеріалами ТОВ
«Хмельницькаагропроект-1», м. Хмельницький

Рівень вищої освіти бакалавр

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
Шифр і назва галузі знань

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Шифр і назва спеціальності

Освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування»
Назва

КВРФБС.019288.01.19.00

Виконала: студентка ІV курсу, група ФБС-19-1 _____ Катерина СТРИМЕЦЬКА
Підпис Ім'я прізвище

Керівник: д-р. екон. наук, професор _____ Раїса КВАСНИЦЬКА
Підпис Ім'я прізвище

Нормоконтролер _____
Підпис Ім'я прізвище

До захисту допускаю:
Завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування

_____ Ніла ХРУЩ
Підпис Ім'я прізвище

_____ 2023 р.

Зміст

	С.
Вступ	5
1 Теоретико-методичні основи фінансування підприємницької діяльності	8
1.1 Суть, принципи, форми, різновиди підприємницької діяльності	8
1.2 Джерела фінансування підприємництва: суть, склад, та особливості оцінювання їх використання	19
2 Аналітично-практичні засади фінансування діяльності різних суб'єктів підприємництва в Україні	30
2.1 Аналіз сучасного стану фінансового забезпечення діяльності суб'єктів підприємництва України різними джерелами фінансування у 2018-2022 роках	30
2.2 Дослідження альтернативних джерел фінансування діяльності підприємницьких структур та їх застосування на прикладі ТОВ «Хмельницькаагропроект-1»	39
Висновки	53
Список використаних джерел	56
Додатки	60

ВСТУП

Актуальність теми. Сьогодні більшість людей розуміє, що без цивілізованого підприємництва Україна не зможе створити сильну економіку або вийти на світовий ринок товарів і послуг як рівноправний учасник міжнародного поділу праці. Підприємництво є провідним сектором ринкової економіки, який забезпечує насичення ринку товарами та послугами і сприяє розвитку здорової конкуренції. Саме підприємництво генерує позитивні зміни в економіці району, створюючи передумови для розширення та впровадження ринкових реформ. Так, суб'єкти малого підприємництва є самостійними у здійсненні своєї господарської діяльності, у розпорядженні продукцією, прибутком, що залишається після сплати податків та інших обов'язкових платежів, а також в інших сферах господарювання.

Водночас, необхідною умовою успішного функціонування бізнесу є правильний вибір оптимального способу залучення фінансових ресурсів. Проблема фінансування господарської діяльності є одним з найважливіших питань, з яким сьогодні стикаються суб'єкти підприємницької діяльності будь-якої організаційно-правової та будь-якої форми власності. Особливої актуальності ця проблема набуває в період кризових явищ в національній економіці, в період воєнного стану, який оголошено в Україні з початком повномасштабного вторгнення в нашу державу росії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням сутності підприємництва, принципів, форм, видів та моделей його втілення присвячено наукові доробки багатьох учених, таких як: Т.О. Біляк, Т.М. Булах, З.С. Варналій, А.М. Виноградська, А.А. Жигірь, Р.С. Квасницька, С.В. Панченко та інших. Широко висвітлюються у спеціалізованій науковій літературі питання фінансування підприємницької діяльності, конкретизації джерел такого фінансування. Так, ця тематика розглядається у працях, таких вчених-економістів, як: В.І. Авранчій, Л.В. Бражник, О.В. Грін, Р.С. Квасницька, Г.В.

Музиченко, Н.С. Носань, О.І. Тимченко та інших. Проте, ці напрями досліджень потребують подальшого розкриття та уточнення.

Мета та завдання роботи. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретико-методичних та практичних засад фінансування діяльності суб'єктів підприємництва України за сучасних умов господарювання.

Мета кваліфікаційної роботи може бути досягнута шляхов вирішення ряду таких завдань:

- визначення суті, принципів, форм та різновидів підприємницької діяльності;
- визначення суті, складу джерел фінансування підприємництва та особливостей оцінювання їх використання;
- аналіз сучасного стану фінансового забезпечення діяльності суб'єктів підприємництва України різними джерелами фінансування у 2018-2022 роках;
- дослідження альтернативних джерел фінансування діяльності підприємницьких структур та їх застосування на прикладі ТОВ «Хмельницькаагропроект-1».

Предметом кваліфікаційної роботи є теоретико-методичні та практичні засади фінансування підприємницької діяльності в Україні.

Об'єктом кваліфікаційної роботи є процес фінансування діяльності суб'єктів підприємництва на прикладі ТОВ «Хмельницькаагропроект-1», м. Хмельницький.

Методи дослідження. Методами, що лягли в основу дослідження відповідно до поставлених в роботі завдань, є: історичний – для висвітлення розвитку підприємництва; методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції - для розкриття наукових підходів до трактування понять «підприємництво», «підприємницька діяльність»; порівняльний метод - при дослідженні та виборі джерел фінансування підприємницької діяльності; інструментарій економетричного аналізу - для виявлення взаємозв'язків між окремими фінансовими показниками бізнесу та факторами внутрішнього і

макроекономічного середовища; графічний і табличний методи - для візуалізації результатів дослідження.

Інформаційною базою дослідження є праці вітчизняних та зарубіжних вчених, нормативно-правові акти України, аналітичні та статистичні матеріали Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, ТОВ «Хмельницькаагропроект-1», інтернет-видань.

1 Теоретико-методичні основи фінансування підприємницької діяльності

1.1 Суть, принципи, форми та різновиди підприємницької діяльності

У зв'язку з поглибленням соціально-економічних реформ в Україні, підприємницькі відносини набувають все більшого значення. Так, підприємництво сьогодні розглядається як:

1) ділова сила:

- яка прискорює шлях ринкових перетворень, подальше вдосконалення нормативно-правової бази, зміну тих положень, які перешкоджають сприятливому розвитку бізнесу;

- яка впливає на структурну перебудову в економіці, збільшення обсягів виробництва, реалізації товарів і послуг;

- яка прискорює темпи економічного розвитку національної економіки загалом;

2) забезпечувальний елемент економічної незалежності учасників ринку, що створює сприятливе середовище для конкуренції та сприяє ощадливості та раціональному використанню всіх ресурсів;

3) стимул ділової активності, що забезпечує потужні стимули до високоефективної праці, постійного пошуку ефективних форм роботи та сприяє інноваційним процесам, швидкому оновленню технологічної бази та асортименту продукції відповідно до споживчого попиту;

4) творець нових робочих місць, які залучають працівників і непрацівників до суспільно корисної діяльності та сприяють формуванню нового типу соціального способу життя і підприємницької культури;

5) організація, яка займається благодійною та спонсорською діяльністю, що підтримує політичні рухи та економічні структури, які сприяють подальшому розвитку України та виходу її з економічної кризи.

Таким чином, підприємництво є необхідною умовою для досягнення комерційного успіху на ринку товарів і послуг. Адже, підприємницькі процеси позитивно впливають на розвиток бізнес-інфраструктури. А це, своєю чергою, заохочує новачків до започаткування бізнесу та забезпечує більш сприятливе макроекономічне середовище для існуючих гравців ринку. Варто відмітити, що витоки теорії підприємництва сягають 18 століття, хоча першими «підприємцями» вже вважалися священнослужителі, які наглядали за будівництвом церков. Крім того, «у середні віки поняття «підприємець» вживалося в декількох сенсах. Перш за все, до них відносили осіб, що займалися зовнішньою торгівлею. Один з перших прикладів такого підприємництва дає Марко Поло, мандрівник, що стояв у витоків розвитку торгівлі між Європою і Китаєм. Вирушаючи в подорож, торговець (підприємець) підписував контракт з купцем (банком) на продаж товарів. До підприємців також відносили організаторів парадів, балаганів і вистав» [14, с.11]. Термін «підприємець» вперше вжив Річард Кантільйон, який зазначив, що в економічному середовищі з'явився новий прошарок людей, які на свій страх і ризик беруть участь у ринкових обмінах з метою заробити гроші. Він розумів підприємництво як економічну функцію особливого роду та підкреслював, завжди присутній у ньому елемент ризику. «Р. Кантільйон визначав підприємця як будь-якого індивіда, який володіє даром передбачення та бажанням прийняти на себе ризик, що спрямований в майбутнє, чії дії характеризуються і надією отримати дохід, і готовністю до втрат. До підприємців він зарахував людей з нефіксованими прибутками (ремісників, купців, селян та ін.), тобто тих, хто був зайнятий економічною діяльністю в умовах нестабільності та непередбачуваності цін» [14, с.11].

Визначаючи сутність підприємництва та підприємницької діяльності, слід зазначити, що їх формування є тривалим історичним еволюційним

процесом (таблиця 1.1). Це динамічні поняття, які впродовж історії набували різного змісту, однак, у майбутньому вони все потребують доповнення та вдосконалення з урахуванням змін в економічному середовищі країни та її регіонів.

Таблиця 1.1 – Тлумачення суті підприємництва ученими різних економічних шкіл

Автор	Визначення та бачення суті підприємця (підприємництва)
1	2
Р. Кантільон	Ввів в науковий оборот термін «підприємець», як людину, яка купує за визначеною ціною, щоб продати за невідомою ціною. Саме продаж за невідомою ціною і є причиною того, що деякі підприємці стають банкрутами, тоді як інші збагачуються. До категорії підприємець він відносив не тільки купців та ремісників, але й фермерів, а також розбійників, жебраків та інших осіб з невизначеним заробітком. Підприємець необов'язково має щось виробляти або займатися підприємницькою діяльністю за власні гроші.
А. Тюрго	Підприємець повинен мати не тільки інформацію, але й капітал. Вперше виділив серед «класу землеробів» і «класу ремісників» підприємців і найманих робітників. Проголосив свободу будь-якої економічної діяльності. Досліджував механізм формування заробітної плати робітників, відзначав, що рано чи пізно ця плата зведеться до мінімуму, якій забезпечуватиме самі скудні потреби, оскільки підприємці завжди будуть шукати самих низькооплачуваних робітників
А. Сміт	Підприємець є власником капіталу, який заради реалізації певної комерційної ідеї та отримання прибутку іде на ризик, оскільки вкладення капіталу в ту чи іншу справу завжди містять в собі елемент ризику. Підприємець сам планує, організує виробництво, реалізує вигоди, що пов'язані з розподілом праці, а також розпоряджається результатами виробничої діяльності.
Ж. Сей	Ставив підприємця у центр процесу виробництва і теорії розподілу, що вплинуло на багатьох теоретиків-економістів. Так, для Сея підприємець — це економічний агент, який комбінує фактори виробництва (землю, капітал та працю). За його висловом, підприємець переміщує ресурси з царини низької продуктивності та низьких доходів у царину вищої продуктивності та прибутковості.
Дж. Кларк	Сформулював функцію підприємців, зазначивши, що вільна конкуренція прагне дати праці те, що створюється працею, капіталістам – те, що створюється капіталом, а підприємцям – те, що створюється функцією координування.
А. Маршалл	Наголошував на інноваційному моменті та активній ролі самого підприємця у застосуванні нових машин і технологічних процесів. Підприємницький дохід трактував як винагороду за підприємницьку діяльність, компенсацію негативних емоцій, пов'язаних із ризиком, конкуренцією, невизначеністю, страхом та виробництвом, орієнтованим на невідомий ринок.
Ф. Уокер	Підприємець – це той, хто отримує прибуток завдяки своїм організаторським здібностям.
Й. Шумпетер	Розглядав підприємця як центральний елемент механізму економічного розвитку. На його думку, в основі економічного розвитку лежить особлива функція підприємця, яка проявляється в прагненні використовувати «нову комбінацію» факторів виробництва, наслідком чого є нововведення, інновація.

Кінець таблиці 1.1

1	2
Л. Місез та Ф. Гаєк	Зосереджували увагу на особистих якостях підприємця (здатність реагувати на зміни економічної та суспільної ситуації, самостійність у виборі та прийнятті рішень, наявність управлінських здібностей) та на ролі підприємництва як регулюючою основи у врівноважувальній економічній системі
І. Кінцнер	Специфічна характеристика підприємця полягає в його здібностях сприймати і освоювати можливості здобуття прибутку. на думку вченого, підприємництво полягає не в тому, аби схопити вільну 10 доларову банкноту, яку хтось вже виявив у чийсь руці, а в тому, аби усвідомити, що вона знаходиться в чийсь руці і її можна схопити.
Дж. Кейнс	Підприємець активний, здатний до ризику, впевнений у своїх діях, прагне багатства, але рішення, які він приймає, не завжди раціональні та ефективні
П. Друкер	Сутність підприємницької діяльності полягає в обґрунтуванні й затвердженні положень економічної та соціальної теорії, згідно з якою за умов динамічної нерівноваги системи господарювання зміни – це цілком нормальне та природне явище. При цьому головне завдання підприємця в економічному розвитку полягає в отриманні результатів, відмінних від попередніх, а не в поліпшенні вже чогось існуючого.
Ф. Найт	Підприємець — особа, яка попри невизначеність майбутнього може «вгадати» основні параметри розвитку виробництва та обміну, завдяки чому отримати комерційний ефект.
Пол Ентоні Самуельсон	Зазначав новаторський хист суб'єктів підприємницької діяльності. Стверджував, що новатор – це людина прониклива, з оригінальним мисленням і сміливістю. Він може і не бути вченим, який саме відкриває новий процес, про те сам він домагається успішного впровадження нових ідей.

Складено за даними джерел [6;14;21; 22; 34]

Розвиток поглядів на сутність підприємництва за сучасних умов функціонування економіки звичайно продовжується. Так, звертаючись до термінології сучасної науки та техніки, що наводяться у тлумачних та енциклопедичних словниках, отримуємо таке узагальнене пояснення суті підприємництва: «підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик діяльність по випуску продукції, наданню послуг, торгівлі з метою отримання прибутку» [14, с. 18].

Відтак, велике розмаїття підходів до розуміння сутності підприємництва можна згрупувати в декілька підходів:

- атрибутивний, характерний розумінням підприємництва як сукупності певних атрибутів (ознак);

- процесуальний, характерний розумінням підприємництва як процесу, що має як певні часові ознаки (початок, розвиток, завершення), так і змістовні характеристики;

- діяльнісний, об'єднує погляди дослідників, що розглядають підприємництво як різновид економічної діяльності та поведінки, форму економічної активності;

- функціональний, розгляд підприємництва через функції, які ним виконуються;

- інституціональний, характеризує підприємництво як ринковий інститут на рівні соціально-економічних, політичних, організаційно-правових, культурноосвітніх та технічних передумов.

Основними мотивами підприємницької діяльності є:

« - бажання бути незалежним в матеріальному відношенні від інших людей;

- бажання на свій розсуд розпоряджатися власним часом;

- потреба самостійно визначати рівень винагороди за свою працю;

- бажання самореалізації та отримання визнання з боку оточуючих;

- турбота про майбутнє своїх дітей» [21, с. 16].

Звичайно, підприємництво вирізняється з-поміж інших видів діяльності певними, характерними тільки для нього, ознаками. Відмітимо, що в колі дослідників феномену підприємництва немає єдності щодо точки зору на кількість та суть ознак підприємництва. Так, дослідниками виокремлюється така кількість ознак підприємницької діяльності:

- чотири ознаки С.Ф. Покропивний та В.М. Колот [24]; Р. Шоля [34];

- п'ять ознак З.С. Варналій [6]; Л.І. Донець та Н.Г. Романенко [20]; Н.В. Сментина [11];

- дев'ять ознак Т.О. Біляк, С.Ю. Бірюченко, К.О. Бужимська та ін. [21]; А.М. Виноградська [7].

На основі аналізу спеціалізованої літератури можна навести такий узагальнений перелік ознак, що притаманні підприємству:

- мобільність, гнучкість, динамічність;
- цілеспрямованість і настирливість у здійсненні бізнесу;
- ініціативність, творче ставлення до справи та підприємливість;
- пошук нетрадиційних рішень, нових дій у сфері бізнесу;
- готовність до ризику та вміння ним управляти;
- комунікативний характер діяльності;
- оперативність рішень та дій;
- орієнтація на потреби споживачів, їх поведінку на ринку;
- дотримання морально-етичних принципів та ділового етикету.
- перевага приватної власності на засоби виробництва;
- юридична та економічна незалежність щодо прийняття рішень;
- свобода вибору напрямків і методів діяльності;
- орієнтація на досягнення комерційного успіху (зиску).

Підприємницька діяльність здійснюється на основі дотримання певних принципів, які являють собою основи правового регулювання відносин, що складаються при її здійсненні, і які в Україні закріплені законодавчо в Господарському кодексі України. Такими принципами є (рисунки А.1 додатку А):

- «вільний вибор підприємцем видів підприємницької діяльності;
- самостійне формування підприємцем програми діяльності, вибору постачальників і споживачів продукції, що виробляється, залучення матеріально-технічних, фінансових та інших видів ресурсів, використання яких не обмежено законом, встановлення цін на продукцію та послуги відповідно до закону;
- вільний найм підприємцем працівників;
- комерційний розрахунок та власний комерційний ризик;
- вільне розпорядження прибутком, що залишається у підприємця після сплати податків, зборів та інших платежів, передбачених законом;

- самостійне здійснення підприємцем зовнішньоекономічної діяльності, використання підприємцем належної йому частки валютної виручки на свій розсуд» [30] .

До цих принципів варто додати принципи запропоновані ученими-економістами, а саме (рисунок А.1 додатку А):

- принципи запропоновані З.С. Варналієм «самостійний вибір постачальників і споживачів продукції, що виробляється; самостійне встановлення цін відповідно до законодавства» [6, с.48];

- принципи запропоновані А. М. Виноградською : «програмно-цільового підходу до організації комерції – передбачає орієнтацію на чітко поставлені цілі, для досягнення яких розробляються відповідні програми: бізнесплан, план рекламного бюджету, план стимулювання збуту; наукового підходу до організації комерції - передбачає систематичне вивчення ринкової кон'юнктури, попиту на товари, прогнозування чинників внутрішнього і зовнішнього середовища, для чого необхідно використовувати наукові методи дослідження і наукові розробки; економічної рівноправності партнерів; вільний доступ до будь-яких джерел закупівлі (постачальників); саморегулювання процесів поставки і купівлі-продажу товарів; високої культури обслуговування покупців; досягнення узгодженості інтересів суб'єктів комерційної діяльності з інтересами партнерів і кінцевих споживачів; забезпечення матеріальної і фінансової відповідальності сторін за виконання прийнятих зобов'язань» [7];

- принципи запропоновані Р.С. Квасницькою: «готовність наражатися на власний ризик; гнучкість і постійне самооновлення; цілеспрямованість і наполегливість у бізнесовій діяльності» [14, с.61].

Зміст підприємницької діяльності розкривається через функції, які притаманні цій діяльності. Варто відмітити, що першочергово Й. Шумпетером було виокремлено саме підприємницьку функцію, яку було ним визначено як тип економічної поведінки. Наразі, багатьма дослідниками виокремлюються різні функції, які виконуються через здійснення підприємницької діяльності

(таблиця А.1 додатку А). Отже, функціями підприємницької діяльності є [3; 6; 7; 12; 20; 11; 34]:

- інноваційна (новаторська) функція підприємництва полягає в сприянні генеруванню та реалізації нових ідей, здійсненню техніко-економічних, наукових розробок, проектів, що пов'язані з господарським ризиком;

- ресурсна (господарська) функція підприємництва виявляється в націленості на найбільш ефективне використання з погляду досягнень науки, техніки, управління й організації виробництва матеріальних, трудових, фінансових та інформаційних ресурсів;

- ризикова функція, що полягає в необхідності прийняття рішень, які спрямовані на досягнення успіху, але не гарантують його через невизначеність та мінливість економічної ситуації. Підприємець ризикує не лише своєю власністю, вкладеними коштами, а й своєю працею, часом, діловою репутацією;

- організаційна функція підприємництва передбачає поєднання ресурсів виробництва в оптимальних пропорціях, здійснює контроль за їх використанням;

- мотиваційна (соціальна) функція підприємництва зводиться до формування мотиваційного механізму ефективного використання ресурсів з урахуванням досягнень науки, техніки, управління й організації виробництва, а також до максимального задоволення потреб споживача;

- загальноекономічна функція – у сфері підприємництва здійснюється виробництво товарів, послуг та виконуються роботи задля задоволення попиту споживачів;

- соціальна функція сприяє покращенню ситуації у сфері зайнятості та підвищенню рівня добробуту населення;

- політична функція проявляється у відносинах з приводу володіння та користування засобів та предметів праці;

- творча функція, яка полягає в тому, що у сучасних умовах підприємець за рахунок свого творчого мислення може отримати конкурентні переваги на ринку;

- захисна функція, що передбачає систему захисту прав та інтересів підприємців, створення сприятливих умов функціонування бізнесу, усунення проблем на макрорівні, що реалізується на основі співробітництва підприємців та їхніх об'єднань з державними органами влади та управління, міжнародними організаціями, фондами, проектами для забезпечення сталого розвитку підприємництва загалом, зокрема приватного та малого бізнесу.

Підприємницька діяльність може здійснюватись за допомогою різних форм, таких як:

- індивідуальне підприємництво, яке означає, що воно здійснюється громадянами, тобто фізичними особами, які вільні у визначенні своїх прав та обов'язків на основі договору (контракту), а також у встановленні в договорі (контракті) умов, що не суперечать чинному законодавству. Громадянин-підприємець має право розпоряджатися своїм майном на власний розсуд. Він може наймати на роботу до 10 осіб, які перебувають з ним у трудових відносинах, включаючи членів його сім'ї;

- приватне підприємництво, яке базується на власності фізичної особи, але набуває статусу юридичної особи. Воно не обмежується діяльністю фізичних осіб (фізичних осіб-підприємців). Будь-який повнолітній громадянин, який бажає створити власну бізнес-організацію, має право отримати статус офіційної юридичної особи, зареєструвавши суб'єкт господарювання як приватне підприємство (приватну компанію);

- колективне підприємництво, що засноване на колективній власності у вигляді господарських товариств (акціонерних товариств; товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю; командитних товариств тощо) та колективних підприємств.

Підприємницька діяльність реалізується за такими основними видами підприємництва (рисунок 1.1):

- виробниче підприємництво, яке зосереджене на виготовленні споживчих благ (виготовлені продукції, виконанні будівельних, ремонтних та інших робіт,

наданні побутових, консультативних, інформаційних та інших послуг, створенні духовних благ);

- комерційне підприємництво, що є діяльністю, яка пов'язана з обміном, розподілом та споживанням товарів і послуг. Його змістом є товарно-грошові та торговельно-обмінні операції;

- фінансово-кредитне підприємництво, що є діяльністю, об'єктом купівлі-продажу якої є специфічний товар — гроші, іноземна валюта, цінні папери, дорогоцінні метали, форварди, ф'ючерси (тобто фінансові ресурси). Суть фінансово-кредитного підприємництва полягає в тому, що підприємець за певну суму грошей купує у власників коштів основний фактор підприємництва у вигляді різних фондів (грошей, валюти, цінних паперів).

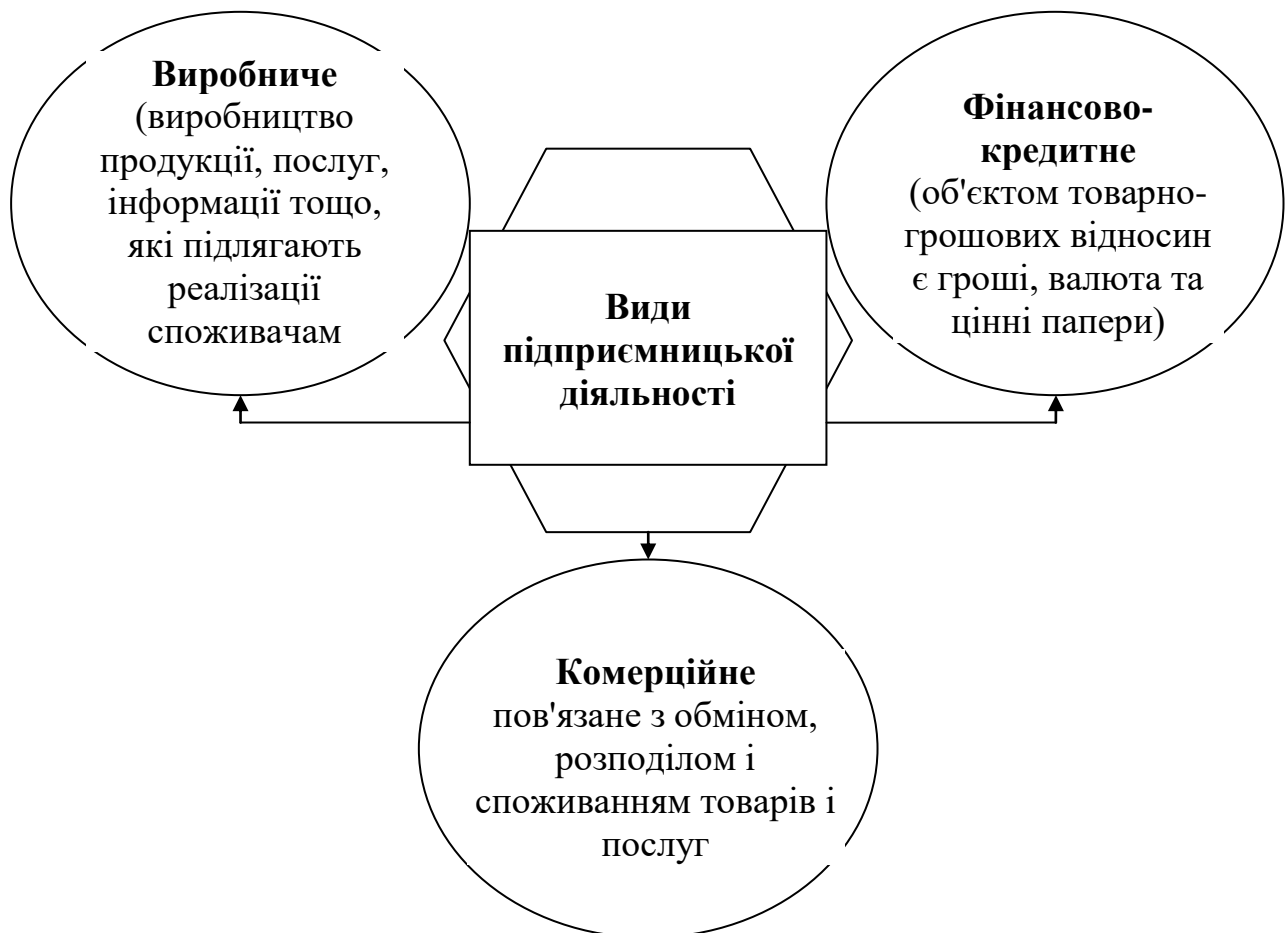

Рисунок 1.1 – Види підприємницької діяльності

Джерело [14, с.66]

Суб'єктами підприємницької діяльності є:

- громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до вимог законодавства як підприємці – фізичні особи-підприємці;

- юридичні особи всіх форм власності, зареєстровані відповідно до вимог законодавства, як господарські товариства (підприємства, організації);

- об'єднання юридичних осіб, що здійснюють діяльність в Україні на умовах угоди про розподіл продукції.

Об'єктами підприємництва є все, що можна купити, що можна продати і продати на ринку. Підприємці мають справу з різними об'єктами в процесі своєї господарської діяльності і, які наведені на рисунку 1.2.

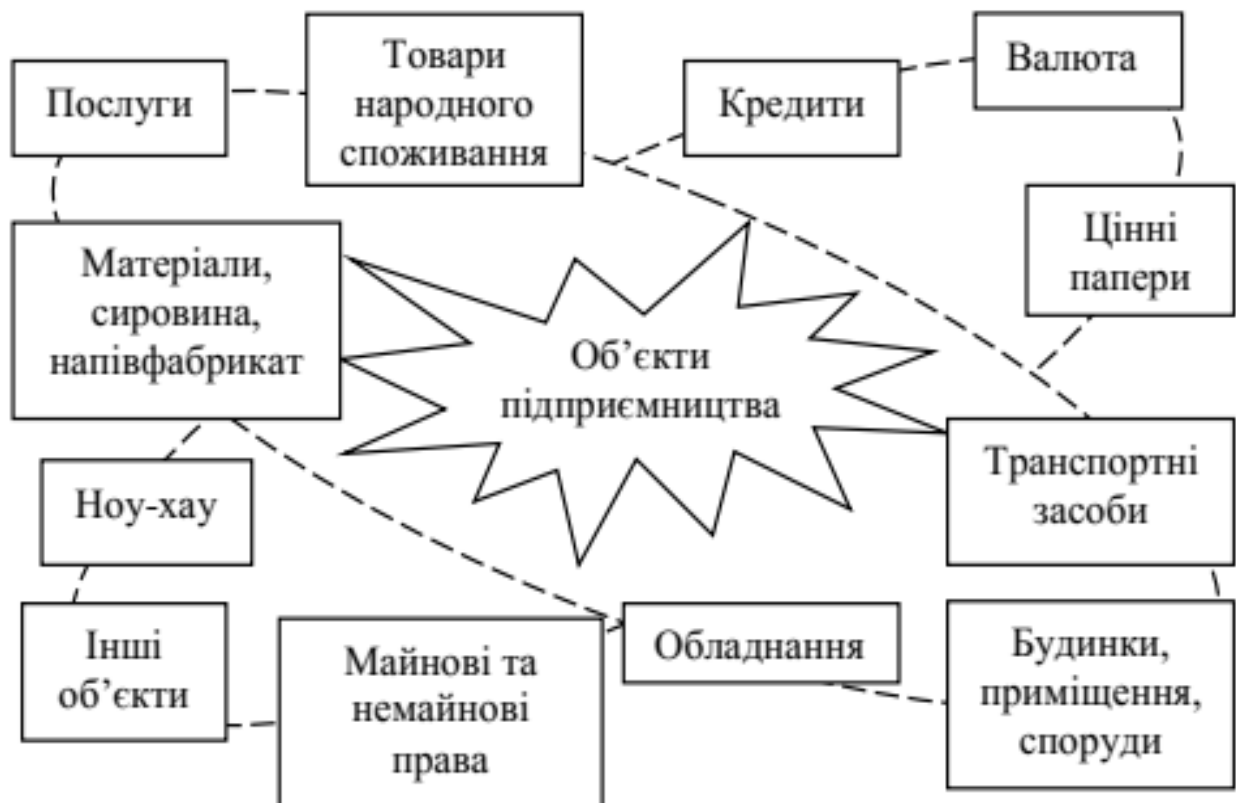

Рисунок 1.2 – Об'єкти здійснення підприємницької діяльності

Джерело [21, с. 37].

Варто відмітити, що держава є також суб'єктом економічних відносин, компетенції та можливості якої для створення сприятливих умов започаткування і здійснення підприємницької діяльності є найширшими. «Від

ефективності економічної політики органів державного управління залежить можливість формування сприятливого та передбачуваного правового поля для розвитку підприємництва і реалізації права на неї, що у свою чергу є невід'ємним компонентом соціально-економічного розвитку та економічної безпеки держави, пріоритетною функцією органів державного управління в умовах ринкової економіки, реалізація якої необхідна для демократизації суспільства, забезпечення добробуту громадян, формування цивілізованого конкурентного середовища, економічного розвитку держави, особливо в умовах прискорення процесів євроінтеграції» [21, с. 44].

Таким чином, підприємництво залежно від сфер та галузей економіки, де здійснюється підприємницька діяльність. Має свою специфіку, як за формами, видами, об'єктом, а також і за підходами до формування фінансових ресурсів суб'єкта підприємницької діяльності та вибору джерел фінансування такої діяльності.

1.2 Джерела фінансування підприємництва: суть, склад, та особливості оцінювання їх використання

Однією з найважливіших проблем, з якою стикається суб'єкти підприємницької діяльності, незалежно від їх організаційно-правової форми та форми власності, є проблема фінансування їх діяльності. Одним із видів залучення коштів для здійснення господарської діяльності є фінансування. Термін «фінансування» описує всі заходи, спрямовані на задоволення потреб компанії в капіталі, включаючи мобілізацію фінансових ресурсів (грошових коштів, їх еквівалентів та активів), їх погашення, а також взаємовідносини між компанією та інвесторами капіталу з цього приводу (умови оплати, контроль та безпека). Таким чином, фінансування є мобілізацією суб'єктом підприємництва «необхідних для виконання поставлених перед ним планових завдань»

фінансових ресурсів» [2, с. 107]. Процес фінансування підприємницької діяльності неможливий без формування відповідних за обсягом та цілями використання фінансових ресурсів. Тому, формування фінансових ресурсів у сфері підприємництва здійснюється з метою підвищення ефективності всіх напрямів діяльності суб'єктів підприємництва та забезпечення їх подальшого розвитку. Це можливо шляхом спрямування фінансових ресурсів на впровадження нових технологій, поліпшення використання основних засобів, прискорення оборотності оборотних коштів тощо. Своєю чергою, нестача фінансових ресурсів може майже повністю паралізувати всю діяльність суб'єкта господарювання, що зумовлює необхідність постійної діагностики фінансового забезпечення.

Суб'єкт підприємницької діяльності може отримати фінансування як від зовнішніх інвесторів та кредиторів, так і в результаті власної діяльності. Тому виділяють дві групи джерел фінансування діяльності: з

- зовнішні джерела фінансування, що передбачають «залучення суб'єктами підприємництва фінансових надходжень (інвестицій, кредитів тощо) від різноманітних контрагентів (кредитних установ, підприємств-постачальників, держави тощо)» [14, с.165];

- внутрішні джерела фінансування, що передбачають «використання суб'єктом підприємництва частини прибутку, який формується шляхом капіталізації (самофінансування) та фінансування звільненим капіталом через амортизаційні відрахування та зміну структури майна» [14, с.165].

Основою для створення різних фондів, що є необхідними для нормальної ведення бізнесу є фінансові ресурси, які включають: статутний (зареєстрований) капітал, резервний капітал, фонди нагромадження та фонди споживання, фонди оплати праці, амортизаційні фонди, довгострокові та короткострокові кредити, фонди цільового забезпечення, комерційні кредити тощо.

Розглядаючи питання джерел фінансування підприємницької діяльності, а отже, джерел формування фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва,

варто відмітити, що за джерелами формування фінансові ресурси поділяються на:

- «сформовані під час заснування підприємства (внески засновників у статутні фонди);

- сформовані за рахунок власних та прирівняних до власних коштів (прибуток від основної діяльності, фінансових операцій, інших видів діяльності, амортизаційні відрахування, виручка від реалізації зайвих товарно-матеріальних цінностей тощо);

- мобілізовані на фінансовому ринку (кошти від випуску цінних паперів, кредитні інвестиції);

- одержані в порядку перерозподілу (страхові відшкодування, бюджетне фінансування, кошти позабюджетних фондів, надходження від керівної організації, дивіденди та відсотки від цінних паперів інших емітентів)» [17].

На процес формування і використання фінансових ресурсів суб'єктами господарювання чинять вплив [10, с. 50]:

1) внутрішні фактори, що включають:

- фінансову політику суб'єкта підприємництва;
- організацію управління фінансовими ресурсами;
- налагодження зв'язку збуту з виробництвом;
- якість фінансового, податкового та управлінського обліку;
- цінову політику;
- аналіз цін конкурентів;
- якість системи маркетингу;
- кваліфікацію та мотивацію персоналу;

2) зовнішні фактори, що включають:

- бюджетно-податкову політику держави;
- правове поле;
- соціально-економічний і політичний стан країни;
- рівень інфляції;
- рівень регульованості цін на ресурси.

Традиційно джерела фінансування діяльності підприємницьких структур за відношенням до власності поділяють на власні та позичені. При цьому, власні та позикові джерела фінансування (довгострокові та короткострокові) використовуються суб'єктом підприємницької діяльності для фінансування своїх активів (довгострокових та короткострокових) та здійснення виробничо-фінансової діяльності з метою отримання відповідного прибутку. Власні кошти як джерело фінансових ресурсів, що перебувають у розпорядженні суб'єкта підприємництва є сукупністю грошових коштів (фондів), матеріальних та нематеріальних активів (за винятком орендованих, позичених, взятих напрокат), які можуть бути використані ним у господарській діяльності без обмежень у часі та юридичних обмежень. Отже, власні кошти є основою для започаткування та ведення господарської діяльності для будь-якого суб'єкта підприємництва, а також одним з найбільш значущих і важливих джерел фінансування, оскільки вони виконують наступні функції:

- довгострокове фінансування (доступне підприємцю на необмежений період часу);
- відповідальність та захист прав кредиторів (є гарантією для кредиторів від втрати капіталу);
- відшкодування збитків;
- кредитоспроможність (при наданні кредиту, за інших рівних умов, перевага надається підприємцям з меншою кредиторською заборгованістю та більшим вкладенням власних коштів);
- ризикове фінансування (використовується для фінансування ризикованих інвестицій, які можуть бути не схвалені кредиторами);
- незалежність і влада (обсяг інвестованого власного капіталу визначає ступінь незалежності).

«Власні кошти, як джерело фінансових ресурсів, за своєю природою може використовуватись на всіх етапах ведення підприємницької діяльності, в тому числі на виконання різного роду зобов'язань перед державою, державними цільовими фондами, кредиторами, з оплати праці тощо» [9].

Власні фінансові ресурси компанії характеризуються тим, що:

- їх легко і швидко залучити; вищою здатністю генерувати прибуток;
- вони забезпечують фінансову стабільність у розвитку суб'єкта підприємництва, тим самим знижуючи ризик банкрутства;
- вони зберігають повне управління та контроль з боку первинних засновників.

Водночас, обсяг власних фінансових ресурсів, який може бути залучений в обмеженому обсязі, оскільки залежить від фінансових можливостей засновників та результатів діяльності суб'єкта підприємництва в попередньому періоді. Збільшення обсягу власних фінансових ресурсів, на відміну від позикових, обмежує зростання рентабельності власного капіталу, який є найбільш привабливим показником для власників бізнесу. Залучення власних фінансових ресурсів пов'язане з вищими витратами порівняно з альтернативними зовнішніми джерелами.

Власні джерела фінансування використовуються для створення активів суб'єкта підприємництва. Однак, направлення цих джерел на активи є досить різним, що і визначає склад цих джерел. Так, складовими власного капіталу, що формується за рахунок власних джерел фінансування, згідно НПСБО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» є [31] (рисунок 1.3):

- статутний (зареєстрований) капітал – сума засобів, внесена засновниками для забезпечення статутної діяльності підприємства;
- пайовий капітал – сума пайових внесків засновників підприємств (формується колективними підприємствами, підприємствами споживчої кооперації, кредитними спілками);
- капітал у дооцінках – відображає суму дооцінки необоротних активів і фінансових інструментів;
- додатковий капітал – відображає емісійний дохід (сума, на яку вартість продажу акцій власної емісії перевищує їхню номінальну вартість), вартість безкоштовно отриманих необоротних активів, сума капіталу, який вкладено засновниками понад статутний капітал, накопичені курсові різниці, які

відображаються у складі власного капіталу та інші складові додаткового капіталу;

– резервний капітал – відображає суму резервів, створених відповідно до чинного законодавства або установчих документів за рахунок чистого прибутку або нерозподіленого прибутку підприємства;

– нерозподілений прибуток (непокритий збиток) – сума прибутку, яка реінвестована у підприємство, або сума непокритого збитку. Це прибуток, що залишається у розпорядженні підприємства, після виплати доходів власникам та формування резервного капіталу;

– неоплачений капітал – відображає заборгованість власників за внесками до статутного (пайового) капіталу;

– вилучений капітал – фактична собівартість акцій власної емісії або часток викуплених товариством у його власників з метою перепродажу, анулювання чи розповсюдження серед своїх працівників.

При цьому, статутний капітал будь-якого підприємства є важливим джерелом формування його активів. Він поділяється на два фонди коштів, без яких суб'єкт підприємництва не може нормально функціонувати: фонд власних основних засобів і нематеріальних активів; фонд власних оборотних засобів і засобів обігу.

Запозичені джерела фінансування є сукупністю отриманих суб'єктом підприємництва різноманітних кредитів та позик, а також тимчасових його зобов'язань щодо здійснення платежів. Так, залежно від строків повернення запозичені джерела фінансування поділяється на:

- довгострокові джерела фінансування, що будуть погашені протягом строку, який перевищує 12 календарних місяців, або протягом строку, що перевищує операційний цикл, якщо він більший 12 календарних місяців [32];

- короткострокові (поточні) джерела фінансування, що будуть погашені протягом операційного циклу або повинні бути погашені протягом 12 місяців з дати складання балансу [32].

Рисунок 1.3 – Склад власних джерел фінансування підприємницької діяльності
Складено за даними джерела [31]

Відносні показники оцінки якості та ефективності використання власних джерел фінансування підприємницької діяльності наведено в таблиці Б.1 додатку Б.

Довгострокові запозичені джерела фінансування підприємницької діяльності включають такі їх види (рисунок 1.4):

- кредити банків та інші позички, термін погашення яких перевищує 12 календарних місяців;
- довгострокові зобов'язання за емітованими облігаціями;
- довгострокові векселі видані;
- довгострокові зобов'язання з фінансової оренди та оренди цілісних майнових комплексів;
- інші довгострокові зобов'язання, зокрема фінансова допомога на зворотній основі тощо.

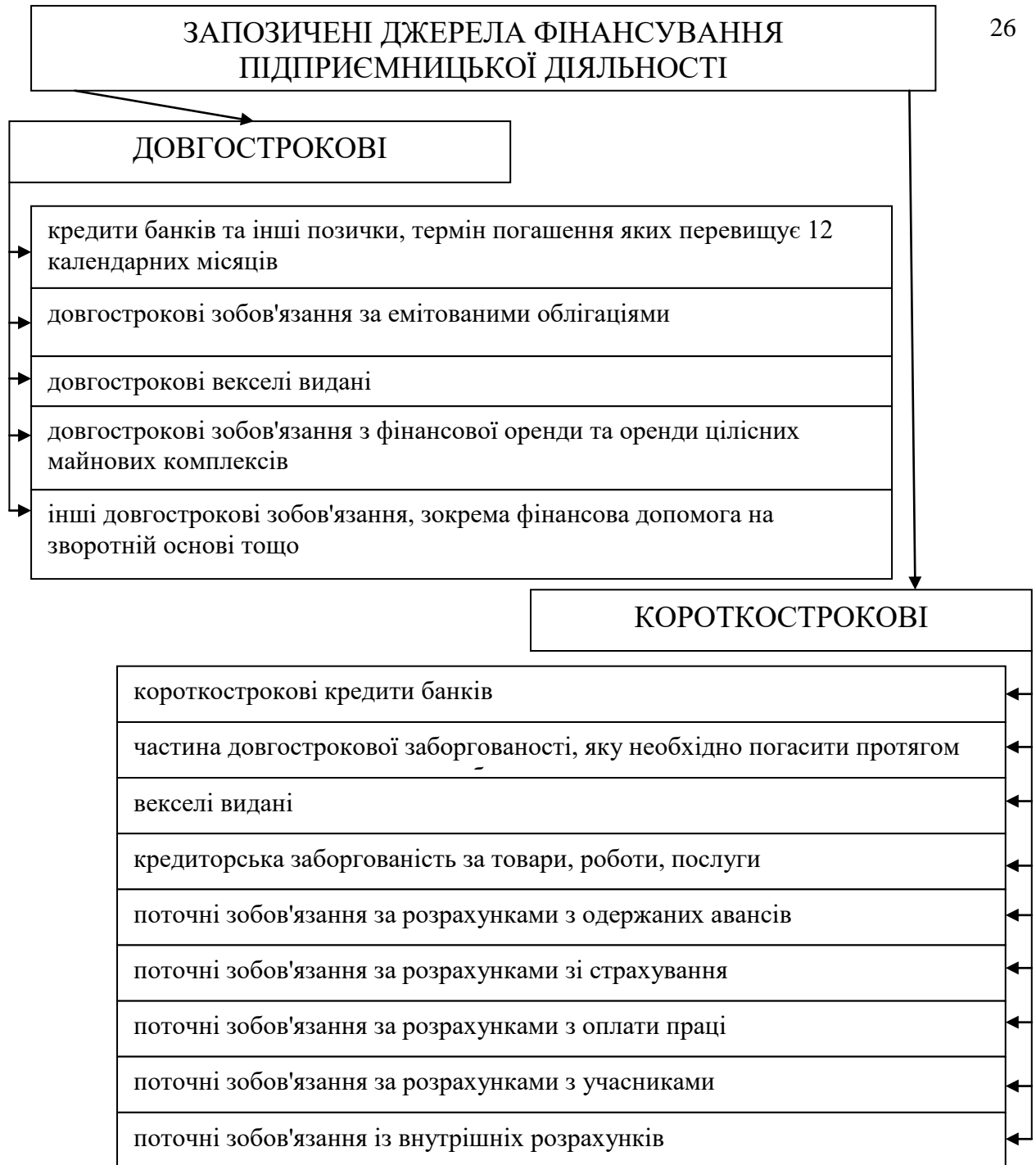

Рисунок 1.4 – Склад запозичених джерел фінансування підприємницької діяльності

Складено за даними джерела [32]

Поточні запозичені джерела фінансування підприємницької діяльності включають такі їх види (рисунок 1.4):

- короткострокові кредити банків;
- частина довгострокової заборгованості, яку необхідно погасити протягом одного року з дати складання балансу;

- векселі видані (сума заборгованості за виданими векселями в забезпечення поставок (робіт, послуг) від постачальників, підрядників та інших кредиторів, термін погашення якої не перевищує 12 календарних місяців);

- кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги (сума заборгованості постачальникам і підрядникам за отримані матеріальні цінності, виконані роботи та отримані послуги, крім заборгованості, що забезпечена векселями);

- поточні зобов'язання за розрахунками з одержаних авансів (сума внесків, одержаних від інших осіб у рахунок наступних поставок продукції, виконання робіт (послуг), а також суми попередньої оплати покупцями і замовниками рахунків постачальника);

- поточні зобов'язання за розрахунками з бюджетом (заборгованість підприємства за всіма видами платежів до бюджету, включаючи податки з працівників підприємства, а також зобов'язання за фінансовими санкціями, що справляються у дохід бюджету);

- поточні зобов'язання за розрахунками зі страхування (заборгованість по зборах на обов'язкове державне пенсійне страхування, обов'язкове соціальне страхування, обов'язкове соціальне страхування на випадок безробіття, розрахунках за індивідуальним страхуванням персоналу підприємства, за страхуванням майна та по інших розрахунках за страхуванням);

- поточні зобов'язання за розрахунками з оплати праці (заборгованість по нарахованій, але не виплаченій оплаті праці, преміях, матеріальних допомогах тощо);

- поточні зобов'язання за розрахунками з учасниками (заборгованість суб'єкта підприємницької діяльності його учасникам (власникам), пов'язана з розподілом прибутку (дивідендів) та іншими виплатами, нарахованими засновникам та учасникам за користування майном, зокрема земельним і майновим паями, а також виплатами у зв'язку з одержанням належної вибулому учаснику частини активів підприємства);

- поточні зобов'язання із внутрішніх розрахунків (заборгованість суб'єкта підприємництва пов'язаним сторонам і кредиторська заборгованість по внутрішньовідомчих розрахунках);
- інші поточні зобов'язання (заборгованість за нарахованими процентами).

Відносні показники оцінки ефективності використання запозичених джерел фінансування підприємницької діяльності наведено в таблиці Б.2 додатку Б. Суб'єкт підприємництва, який використовує позиковий капітал (поряд із власним), має більший фінансовий потенціал для розвитку та більше можливостей для підвищення рентабельності свого власного капіталу. При цьому, варто відмітити, що як власні, так і запозичені джерела фінансування мають як позитивні, так і негативні риси (таблиця 1.2).

Таблиця 1.2 – Переваги та недоліки використання власних та позикових джерел фінансування підприємницької діяльності

	Переваги	Недоліки
Власний капітал	- простота залучення, рішення, пов'язані зі збільшенням частки власного капіталу, приймаються фінансовими менеджерами підприємства без необхідності отримання згоди інших суб'єктів господарювання	- обмежений обсяг залучення, а відповідно і менше можливостей суттєвого розширення господарської діяльності підприємства за сприятливої кон'юнктури ринку
	- високою віддачею за критерієм норми прибутку на вкладений капітал, оскільки не потрібна сплата позикового відсотка, зокрема, за користування кредитом	- не використовується потенційна можливість приросту рентабельності власного капіталу шляхом залучення ресурсів позикового капіталу
	- зменшення ризику небезпеки фінансової нестійкості підприємства	
Позиковий капітал	- збільшення фінансового потенціалу підприємства за необхідності суттєвого підвищення темпів зростання обсягів виробництва	- складність залучення коштів, оскільки існує залежність від рішень кредиторів, які за будь-яких негативних обставин узагалі можуть відмовити підприємству у коштах
	- можливість збільшення приросту рентабельності власного капіталу за рахунок забезпечення розширеного відтворення виробництва	- необхідність надання відповідних гарантій, зокрема страхових компаній, інших суб'єктів господарювання, або застави - зниження норми прибутку активів, оскільки прибуток підприємства зменшується на суму сплачених відсотків за кредит; зниження фінансової стійкості підприємства

У разі змішаного фінансування, згідно з сучасними теоріями функціонування суб'єктів підприємництва, менеджмент зацікавлений у залученні якомога більшого обсягу фінансових ресурсів з різних джерел за прийнятною вартістю. Саме в такий спосіб, можна забезпечити розвиток активізацію підприємницької діяльності максимально можливими темпами, зберігаючи при цьому оптимальний для власників рівень прибутковості.

2 Аналітично-практичні засади фінансування діяльності різних суб'єктів підприємництва в Україні

2.1 Аналіз сучасного стану фінансового забезпечення діяльності суб'єктів підприємництва України різними джерелами фінансування у 2018-2022 роках

Функціонування суб'єктів підприємництва пов'язане з позитивними змінами в економіці країни, створенням умов для розширення та впровадження нових технологій. Адже суб'єкти підприємництва є самостійними у здійсненні своєї господарської діяльності, розпорядженні продукцією, прибутком, що залишається після сплати податків та інших обов'язкових платежів, а також в інших сферах корпоративної діяльності.

Кожен суб'єкт підприємництва намагається знайти свою нішу на ринку товарів чи послуг, намагається виробляти необхідну якісну продукцію і тим самим намагається залучити споживачів. Все це робить підприємство своєрідним соціальним двигуном економічного розвитку, надає ринковій економіці необхідної гнучкості та стимулює зростання.

Варто зауважити, що усі суб'єкти підприємницької діяльності залежно від кількості працівників та доходу від будь-якої діяльності за рік можуть бути класифіковані як малі підприємства, в тому числі мікропідприємства, середні підприємства або великі підприємства. Так, суб'єктами мікропідприємництва є (рисунок 2.1) :

- «фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи - підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

- юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України» [29].

Рисунок 2.1 – Умови віднесення суб'єктів підприємництва до мікропідприємництва

Сформовано за [29]

До суб'єктів малого підприємництва відносяться (рисунок 2.2):

- «фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи - підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

- юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за

звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України» [29].

Рисунок 2.2 – Умови віднесення суб'єктів підприємництва до малого підприємництва

Сформовано за [29]

Велике підприємництво включає «юридичних осіб - суб'єктів господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) перевищує 250 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України» [29] (рисунок 2.3).

Що ж тосується суб'єктів середнього підприємництва, то до них відносяться усі суб'єкти, які не віднесено ні до мікропідприємництва, ні до малого ні до великого підприємництва (рисунок 2.4).

Рисунок 2.3 – Умови віднесення суб'єктів підприємництва до великого підприємництва

Сформовано за [29]

Рисунок 2.4 – Умови віднесення суб'єктів підприємництва до середнього підприємництва

Сформовано за [29]

Аналіз динаміки основних показників, що характеризують діяльність суб'єктів підприємницької діяльності (С/П) України за 2018-2021 роки наведено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Динаміка основних показників, що характеризують діяльність суб'єктів підприємницької діяльності (С/П) України за 2018-2021 роки

Показники	Роки									
	2018	2019			2020			2021		
		Сума	Відхилення		Сума	Відхилення		Сума	Відхилення	
			Абс.	Відн.		Абс.	Відн.		Абс.	Відн.
Кількість діючих с/п	1839672	1941701	102029	5,55	1973652	31951	1,65	1956320	-17422	-0,88
Кількість зайнятих працівників, тис. ос.	8661,4	9145,5	484,1	5,59	9057,1	-88,4	-0,97	9056,1	-1	-0,01
Кількість найманих працівників, тис. ос.	7088,8	7418,8	330	4,66	7379,6	-39,2	-0,53	7368,7	-10,9	-0,15
Обсяг реалізованої продукції, млрд грн	10148,8	10725,4	576,6	5,68	11285,6	560,2	5,22	15240	3954,4	35,04
Обсяг виробленої продукції, млрд грн	5483,7	6389,7	906	16,52	7183,2	793,5	12,42	7517,7	334,5	4,66
Додана вартість за витратами виробництва, млрд грн	2356,7	2640,9	284,2	12,06	3121,3	480,4	18,19	3294,8	173,5	5,56

Розраховано за даними [23]

Як видно з даних таблиці 2.1, кількість суб'єктів підприємницької діяльності у 2018-2020 роках щорічно зростала. Так, у 2019 р. їх кількість зросла на 102029 осіб (на 5,55%), у 2020 р. зростання склало 31951 ос. (1,65%). 2021 р. відзначається зменшення кількості суб'єктів підприємництва на 17422 ос. (на 0,88%).

Роль суб'єктів різних видів підприємництва значною мірою полягає у вирішенні питання зайнятості населення, що, першочергово, відображається у

здатності підприємницьких структур створювати нові робочі місця та поглинати надлишкову робочу силу. Так, з початку аналізованого періоду суб'єктами підприємництва України було надано робочих місць:

- у 2018 р. - 7088,8;
- у 2019 р. - 7418,8;
- у 2020 р. - 7379,6;
- у 2021 р. - 7368,7.

При цьому, відмічається той факт, що у 2018-2019 рр. кількість найманих працівників зростала, а у 2020-2021 рр. вона мала тенденцію до скорочення.

В таблиці 2.2 знайшли відображення дані про динаміку показників фінансової результативності діяльності суб'єктів підприємництва України за 2018-2021 рр. із розбивкою за розміром цих суб'єктів підприємництва.

Таблиця 2.2 – Динаміка показників фінансової результативності діяльності суб'єктів підприємництва України за 2018-2021 рр. із розбивкою на (великі, середні, малі та мікропідприємство)

Показники	Роки									
	2018 Сума, млрд грн	2019			2020			2021		
		Сума, млрд грн	Відхилення Абс.	Відн.	Сума, млрд грн	Відхилення Абс.	Відн.	Сума, млрд грн	Відхилення Абс.	Відн.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Фінансовий результат (сальдо) до оподаткування:	369	613	244	66,12	134,7	-478,3	-78,03	1034	899,3	667,63
великих с/п	175,1	147,2	-27,9	-15,93	46,9	-100,3	-68,14	-1,2	-48,1	-102,56
середніх с/п	232	7,2	-224,8	-96,90	103,8	96,6	1341,67	19,4	-84,4	-81,31
малих с/п	61,9	85,1	23,2	37,48	-12,3	-97,4	-114,45	-23,5	-11,2	91,06
мікропід-ва	534,6	320,8	-213,8	-39,99	178,5	-142,3	-44,36	4,1	-174,4	-97,70
Прибуток:	669	870	201	30,04	679	-191	-21,95	1266,4	587,4	86,51
великих с/п	277,6	336,4	58,8	21,18	244,9	-91,5	-27,20	595,7	350,8	143,24
середніх с/п	251,8	356,5	104,7	41,58	273,6	-82,9	-23,25	425,8	152,2	55,63
малих с/п	139,5	176,7	37,2	26,67	155,5	-21,2	-12,00	244,9	89,4	57,49
мікропід-ва	51,9	62,1	10,2	19,65	70,1	8	12,88	81,7	11,6	16,55
Збиток:	300	256,6	-43,4	-14,47	539,2	282,6	110,13	232,4	-306,8	-56,90
великих с/п	102,4	104,4	2	1,95	182,9	78,5	75,19	61	-121,9	-66,65
середніх с/п	104,7	79,3	-25,4	-24,26	188,6	109,3	137,83	105	-83,6	-44,33
малих с/п	92,6	72,8	-19,8	-21,38	167,7	94,9	130,36	66,4	-101,3	-60,41
мікропід-ва	53,1	42,1	-11	-20,72	83,9	41,8	99,29	40,6	-43,3	-51,61
Чистий прибуток:	288,3	523,8	235,5	81,69	68	-455,8	-87,02	885,2	817,2	1201,76

Кінець таблиці 2.2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
великих с/п	136,8	187,3	50,5	36,92	27,6	-159,7	-85,26	443,8	416,2	1507,97
середніх с/п	119,7	246,9	127,2	106,27	65,9	-181	-73,31	279,4	213,5	323,98
малих с/п	31,9	89,4	57,5	180,25	-25,5	-114,9	-128,52	162	187,5	-735,29
мікропід-ва	-7,8	14,8	22,6	-289,74	-28	-42,8	-289,19	35,7	63,7	-227,50
Рівень рентабельності (збитковості) операційної діяльності, %:										
великих с/п	8,1	10,2	2,1	25,93	6,2	-4	-39,22	12,6	6,4	103,23
середніх с/п	9,1	10,3	1,2	13,19	8,3	-2	-19,42	17,1	8,8	106,02
малих с/п	7	10	3	42,86	5,4	-4,6	-46,00	7,6	2,2	40,74
мікропід-ва	8,3	10,7	2,4	28,92	3,9	-6,8	-63,55	15	11,1	284,62
Рівень рентабельності (збитковості) всієї діяльності, %:										
великих с/п	4,7	9,3	4,6	97,87	1	-8,3	-89,25	12	11	1100,00
середніх с/п	4,5	7,6	3,1	68,89	0,9	-6,7	-88,16	10,1	9,2	1022,22
малих с/п	5,2	6,8	1,6	30,77	1	-5,8	-85,29	12,2	11,2	1120,00
мікропід-ва	4,6	8,6	4	86,96	2,1	-6,5	-75,58	7,3	5,2	247,62
Рівень рентабельності (збитковості) всієї діяльності, %:										
великих с/п	2,7	7	4,3	159,26	-1,8	-8,8	-125,71	11,1	12,9	-716,67
середніх с/п	-1,8	3,3	5,1	-283,33	-5,5	-8,8	-266,67	7,4	12,9	-234,55
малих с/п										
мікропід-ва										

Розраховано за даними [33; 26]

Дані таблиці 2.2 свідчать, що діяльність суб'єктів підприємництва України у 2018-2021 рр. загалом була прибутковою. Причому, за цей період позитивний фінансовий результат діяльності різних суб'єктів підприємництва у 2021 році зріс порівняно із 2018 р. на 665 млрд грн (на 180,2%). Така ж позитивна тенденція щодо отримання прибутку у всіх роках аналізованого періоду спостерігається за суб'єктами середнього підприємництва та мікропідприємництва. Що ж стосується представників великого підприємництва, то 2021 р. відзначено, як рік, у якому вони отримали загальний від'ємний результат своєї діяльності, тобто збиток у сумі 1,2 млрд грн. Суб'єкти малого підприємництва отримували збитки за результатами своєї діяльності у 2020 та у 2021 рр.: відповідно 12,3 млрд грн та 23,5 млрд грн. чистий прибуток за результатами діяльності усіх суб'єктів підприємництва у 2018-2021 рр. мав тенденцію до зростання від 288,3 млрд грн до 885,2 млрд грн, тобто зростання становило 596,9 млрд грн (207,0%).

Рентабельність всієї діяльності суб'єктів підприємництва України відмічається у всі роки аналізованого періоду. Виключенням став лише 2020 р., коли діяльність суб'єктів підприємництва результується збитковість у розмірі 6,7%. Ефективне функціонування суб'єктів підприємницької діяльності є в прямій залежності від обсягу та структури їх фінансових ресурсів, їх капіталу. В таблиці 2.3 відображено динаміку джерел формування фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва України за 2018-2021 рр. із розбивкою за розміром цих суб'єктів підприємництва.

Таблиця 2.3 – Динаміка показників фінансової результативності діяльності суб'єктів підприємництва України за 2018-2021 рр. із розбивкою на (великі, середні, малі та мікропідприємство)

Показники	Роки									
	2018 Сума, млрд грн	2019			2020			2021		
		Сума, млрд грн	Відхилення		Сума, млрд грн	Відхилення		Сума, млрд грн	Відхилення	
			Абс.	Відн.		Абс.	Відн.		Абс.	Відн.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Фінансові ресурси с/п:	10878	11495	617	5,67	12682,5	1187,5	10,33	14070,5	1388	10,94
великих с/п	4247,3	4457	209,7	4,94	4640,9	183,9	4,13	5269,3	628,4	13,54
середніх с/п	3524	3780,5	256,5	7,28	4266	485,5	12,84	4883,6	617,6	14,48
малих с/п	3106,7	3257,5	150,8	4,85	3775,5	518	15,90	3917,6	142,1	3,76
мікропід-ва	1744,2	1781,8	37,6	2,16	2065,6	283,8	15,93	2007,4	-58,2	-2,82
Власний капітал:	2458,5	2708,6	250,1	10,17	3339,8	631,2	23,30	4113,3	773,5	23,16
великих с/п	1778,1	1758,4	-19,7	-1,11	1865	106,6	6,06	2176,9	311,9	16,72
середніх с/п	514	707,2	193,2	37,59	825,7	118,5	16,76	1106	280,3	33,95
малих с/п	416,5	627,1	210,6	50,56	649,2	22,1	3,52	830,5	181,3	27,93
мікропід-ва	216,9	317,4	100,5	46,33	310,6	-6,8	-2,14	348,8	38,2	12,30
Довгострокові джерела:	1757,6	1633,7	-123,9	-7,05	1914,1	280,4	17,16	1841,6	-72,5	-3,79
великих с/п	603,8	638,4	34,6	5,73	792,5	154,1	24,14	795,8	3,3	0,42
середніх с/п	550,9	537,7	-13,2	-2,40	616,7	79	14,69	582	-34,7	-5,63
малих с/п	602,9	457,6	-145,3	-24,10	504,8	47,2	10,31	463,9	-40,9	-8,10
мікропід-ва	331,9	226	-105,9	-31,91	256	30	13,27	223	-33	-12,89
Короткострокові (поточні) джерела:	5769,5	6764,6	995,1	17,25	7425	660,4	9,76	8111,3	686,3	9,24
великих с/п	1865,5	2060,2	194,7	10,44	1983,3	-76,9	-3,73	2296,6	313,3	15,80
середніх с/п	2458,8	2535	76,2	3,10	2823,3	288,3	11,37	3195,6	372,3	13,19
малих с/п	2084,3	2169,4	85,1	4,08	2618,3	448,9	20,69	2619,1	0,8	0,03
мікропід-ва	1194,7	1237	42,3	3,54	1498,6	261,6	21,15	1434,3	-64,3	-4,29

Розраховано за даними [18]

За даними таблиці 2.3 можна зробити висновок про те, що загалом фінансові ресурси суб'єктів підприємницької діяльності України за рік зростали у 2018-2021 рр. (загальне зростання за цей період становить 3192,5 млрд грн, тобто 29,3%). Така тенденція спостерігається і за великими суб'єктами підприємництва (зростання 1022 млрд грн, тобто 24,1%), і за середніми суб'єктами підприємництва (зростання 1359,6 млрд грн, тобто 38,6%), і за малими суб'єктами підприємництва (зростання 810,9 млрд грн, тобто 26,1%), і за суб'єктами мікропідприємництва (зростання 263,2 млрд грн, тобто 15,1%). Однак, обсяг фінансових ресурсів суб'єктів мікропідприємництва у 2021 р. порівняно із 2020 р. зменшився на 58,2 млрд грн (на 2,82%).

Власні джерела фінансування діяльності суб'єктів підприємництва також з року в рік зростає у 2018 р. їх обсяг становив 2458,5 млрд грн, а у 2021 р. він зріс до 4113,3 млрд грн, тобто на 773,5 млрд грн (на 23,16%).

Довгострокові джерела фінансування за 2018-2021 рр. мали загальну тенденцію до зростання, яке становить 84 млрд грн (4,78%). Однак, 2019 р. та 2021 р. порівняно із попередніми перед цими роками відзначаються скорочення обсягів довгострокових джерел фінансування (особливо скоротились довгострокові кредити банків).

Найбільшу питому вагу в загальній сумі фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва України займають короткострокові (поточні) джерела, обсяг яких щорічно зростає. Так, у 2019 р. порівняно із 2018 р. короткострокові джерела фінансування діяльності підприємницьких структур зросли на 995,1 млрд грн (на 17,25%); у 2020 р. порівняно із 2019 р. вони зросли ще на 660,4 млрд грн (на 9,76%); у 2021 р. зростання продовжувалось і склало 686,3 млрд грн (4,29%).

2.2 Дослідження альтернативних джерел фінансування діяльності підприємницьких структур та їх застосування на прикладі ТОВ «Хмельницькагропроект-1»

Для суб'єктів підприємництва фінанси виконують насамперед ресурсозабезпечувальну функцію, яка дає змогу сформувати необхідний обсяг оборотного капіталу та основних засобів на підприємстві. Наявність достатнього обсягу фінансових ресурсів є необхідною умовою для продовження діяльності підприємства та виконання його виробничої програми. Як вже зазначалось (п. 1.2), джерела фінансування підприємницької діяльності можна згрупувати в такі види: власні, залучені та запозичені, які своєю чергою, можна поділити на традиційні та альтернативні (рисунок 2.5).

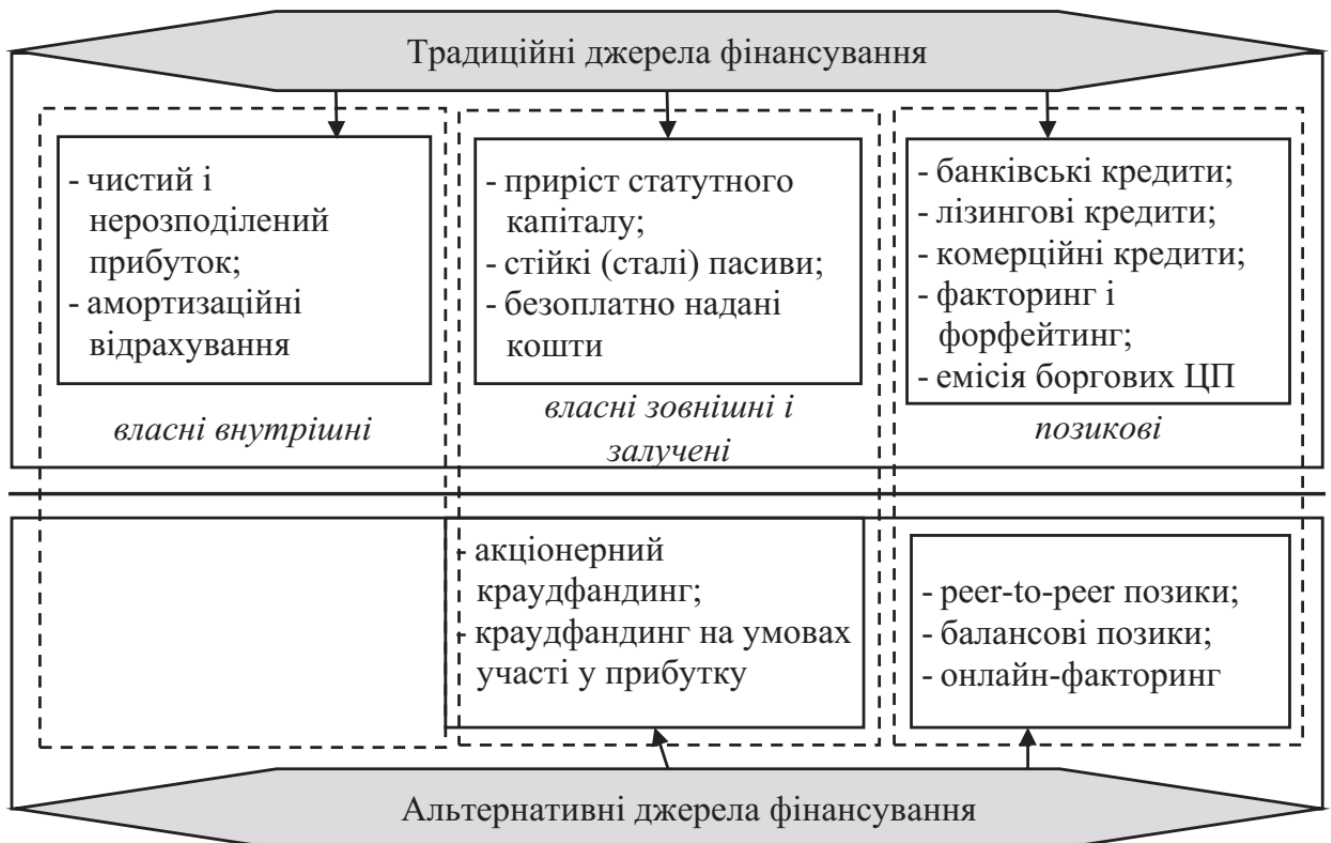

Рисунок 2.5 – Традиційні та альтернативні джерела фінансування підприємницької діяльності

Джерело [27, с. 90]

Саме альтернативні джерела, які можуть бути агреговані до фінансування підприємницької діяльності, є певним інструментом активізації цієї діяльності та підвищення її результативності. Так, сьогодні до сучасних форм альтернативних джерел фінансування підприємництва, які спрямовуються на збільшення обсягів основного й оборотного капіталів підприємницьких структур, які можуть використовуватися суб'єктами малого підприємництва, відносяться (рисунок 2.6):

- «peer-to-peer позики, тобто прямі залучення позикових коштів від фізичних та юридичних осіб через онлайн-платформи та без участі традиційного фінансового посередника;

- балансові позики для бізнесу, здійснені шляхом кредитування через онлайн-платформи, за якого сума позики безпосередньо списується з балансу установи, яка здійснює управління платформою;

- акціонерний краудфандинг, що базується на отриманні коштів від онлайн-інвесторів в обмін на прості акції підприємства, дивіденди або право участі в управлінні;

- краудфандинг з нефінансовою винагородою, коли відбувається залучення коштів під інвестиційний або інший проект на умовах відсутності реального грошового потоку як оплати використання фінансових ресурсів учасників, із забезпеченням натомість надавачам коштів нефінансової винагороди чи опосередкованої вигоди в різноманітній формі (право першочергового отримання нового, інноваційного продукту, отримання товару зі знижкою у ціні чи з іншими вигодами);

- краудфандинг на умовах участі у прибутку, який передбачає отримання коштів від інвесторів на умовах виплати їм частини прибутку від реалізації проекту у вигляді дивідендів, роялті тощо зі збереженням з боку отримувача коштів (ініціатора проекту) повного контролю над своїм проектом (власним бізнесом);

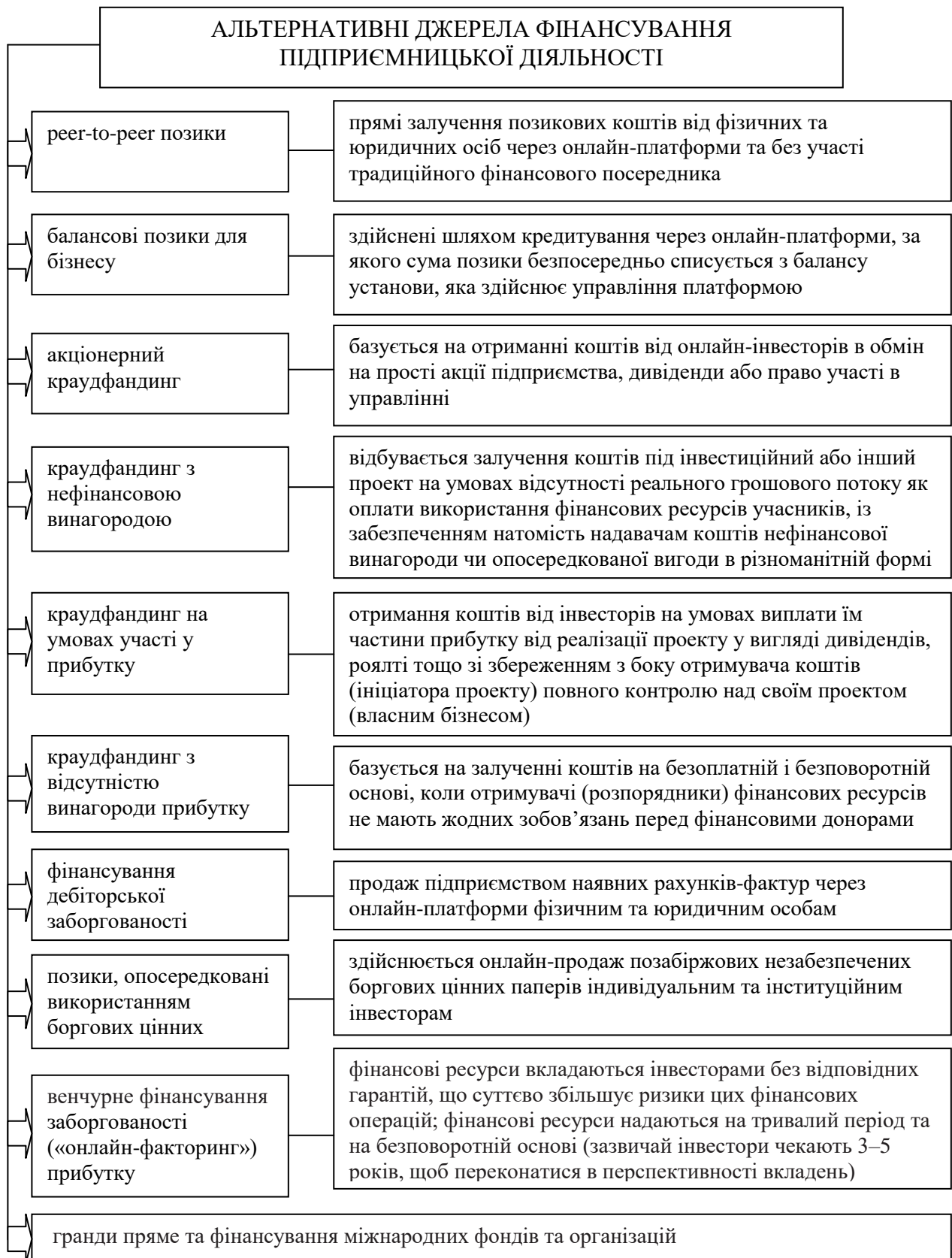

Рисунок 2.6 – Характеристика альтернативних джерел фінансування підприємницької діяльності

Сформовано за даними [27; 19]

- краудфандинг з відсутністю винагороди, який базується на залученні коштів на безоплатній і безповоротній основі, коли отримувачі (розпорядники) фінансових ресурсів не мають жодних зобов'язань перед фінансовими донорами;

- фінансування дебіторської заборгованості («онлайн-факторинг»), тобто продаж підприємством наявних рахунків-фактур через онлайн-платформи фізичним та юридичним особам;

- позики, опосередковані використанням боргових цінних паперів, коли здійснюється онлайн-продаж позабіржових незабезпечених боргових цінних паперів індивідуальним та інституційним інвесторам» [27, с. 91];

- «венчурне фінансування, яке перш за все спрямоване на розвиток інноваційних підприємств, полягає в обміні венчурного капіталу на частку у статутному фонді (пакет акцій) для забезпечення швидкого розвитку підприємства» [25, с. 136]. Головною метою венчурного фінансування є трансформування результатів інтелектуальної діяльності на досягнення прибутковості та забезпечення зростаючого попиту. Характерними особливостями венчурного фінансування є такі: фінансові ресурси вкладаються інвесторами без відповідних гарантій, що суттєво збільшує ризики цих фінансових операцій; фінансові ресурси надаються на тривалий період та на безповоротній основі (зазвичай інвестори чекають 3–5 років, щоби переконатися в перспективності вкладень); інвестори беруть активну участь в управлінні підприємством, яке отримує фінансування (управлінські, консультативні та інші ділові послуги), не втручаючись в оперативне управління [28].

- гранди пряме та фінансування міжнародних фондів та організацій. «Проте отримання фінансування від таких організацій є досить непростим та тривалим процесом, у результаті якого є можливість залучення значних сум для фінансування проекту на вигідних умовах (невисокі відсотки, розподіл частки прибутку, отриманого від реалізації проекту). Основними міжнародними організаціями, які працюють на території України, є «COSME» (Європейська

програма підтримки малого та середнього бізнесу, проекти спрямовані на нові виходи на зовнішні ринки, зростання конкурентоспроможності, розбудова культури здійснення підприємництва), програми від ЄБРР (залучення експертів-консультантів, забезпечення грантового фінансування), «USAID» (кредитування вітчизняних аграріїв через кредитні спілки)» [19, с. 75].

Варто відмітити, що об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є функціонування ТОВ «Хмельницькагропроект-1», яке є юридичною особою, є суб'єктом малого підприємництва. Товариство створене для самостійної ініціативи, систематичної на власний ризик діяльності по виконанню робіт, наданню послуг та заняття торгівлею з метою одержання прибутку, на підставі принципу вільного вибору діяльності. ТОВ «Хмельницькагропроект-1» діє на основі самофінансування, самоокупності і повного господарського розрахунку, керується законодавством України та статутом.

Метою діяльності ТОВ «Хмельницькагропроект-1» є досягнення економічних та соціальних результатів, отримання прибутку, шляхом систематичного здійснення виробничої та іншої господарської діяльності. Предметом діяльності товариства є:

- діяльність у сфері архітектури;
- розробка науково-технічної продукції та впровадження розробок у будівництво об'єктів, споруд та інженерних мереж для різних галузей народного господарства;
- виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт та розробка нормативних документів;
- здійснення авторського нагляду за будівництвом, надання технічної допомоги замовникам у процесі будівництва, в освоєнні проектних потужностей та розвитку тощо.

Для більш детального аналізу діяльності ТОВ «Хмельницькагропроект-1» слід охарактеризувати його основні техніко – економічні показники та комплексну оцінку його балансу. Даний аналіз ґрунтується на характеристиці і

детальному вивченні фінансової звітності підприємства, зокрема Фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва (додаток А, Б, В).

Одним із найважливіших етапів аналізу фінансово-господарської діяльності ТОВ «Хмельницькагропроект-1» є аналіз його техніко-економічних показників, які ми проаналізували в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 – Аналіз основних техніко-економічних показників ТОВ «Хмельницькагропроект-1» за 2020 – 2022 роки

Показник	Рік			Абсолютне відхилення		Відносне відхилення, %	
	2020	2021	2022	2021/2020	2022/2021	2021/2020	2022/2021
	1	2	3	4	5	6	7
Чистий дохід (виручка) від реалізації продуктів, робіт та послуг, тис. грн	19327,1	25223,3	24558,6	+5896,2	-664,7	+30,51	-2,64
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	17117,7	22469,6	21805	+5351,9	-664,6	+31,27	-2,96
Витрати на 1 грн реалізованої продукції, грн/грн	0,89	0,89	0,89	0	0	0	0
Чистий прибуток (збиток), тис. грн	992,1	1383,2	1083,7	+391,1	-299,5	+39,42	-21,65
Рентабельність реалізованої продукції, %	5,80	6,16	4,97	+0,36	-1,19	+6,21	-19,26
Вартість основних фондів на кінець звітного періоду, тис. грн	47	37,2	132,3	-9,8	+95,1	-20,85	+255,65
Фондовіддача, грн/грн	411,21	678,05	185,63	+266,83	-492,42	+64,89	-72,62
Фондомісткість, грн/грн	0,002	0,001	0,005	-0,001	+0,0039	-39,35	+265,27
Середньорічна вартість виробничих запасів, тис. грн	7911,65	926,45	11573,2	-6985,2	+10646,7	-88,29	+1149,19
Оборотність запасів	2	27	2	+24,78	-25,1	+1014,50	-92,21
Середньорічна вартість дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги, тис. грн	423,15	926,45	818	+503,3	-108,45	+118,94	-11,71

Кінець таблиці 2.4

1	2	3	4	5	6	7	8
Оборотність дебіторської заборгованості	46	27	30	-18,45	+2,80	-40,39	+10,27
Середньорічна вартість кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги, тис. грн	502,2	959,55	944,05	+457,35	-15,5	+91,07	-1,62
Оборотність кредиторської заборгованості	38	26	26	-12,1983	-0,2725	-31,70	-1,04
Середньооблікова чисельність штатних працівників, осіб	37	38	40	+1	+2	+2,70	+5,26
Продуктивність праці одного працівника (робітника), тис. грн/особу	522,35	663,77	613,97	+141,417	-49,8061	+27,07	-7,50

Станом на 2021 рік чистий дохід від реалізації продукції, робіт та послуг становив 25223,3 тис. грн, що на 5896,2 тис. грн або на 30,51%. У 2022 році цей показник зменшився на 664,7 тис. грн або на 2,64% і вже становив 24558,6 тис. грн.

Собівартість реалізованої продукції у 2021 році порівняно із попереднім роком зросла на 5351,9 тис. грн або на 31,27%. Однак, 2022 рік відзначається спадом величини собівартості реалізованої продукції до 21805 тис. грн. тобто на 664,6 тис. грн або на 2,96%. Такий спад пояснюється зменшенням обсягів реалізації у 2022 році порівняно із 2021 роком. Також мінлива тенденція спостерігається й за величиною чистого прибутку підприємства. Так, у 2021 році порівняно із 2020 роком чистий прибуток зріс на 391,1 тис. грн або на 39,42%, а вже у 2022 році порівняно із 2021 роком він зменшився на 299,5 тис. грн або на 21,65%. Зауважимо, що рентабельність реалізованої продукції ТОВ «Хмельницькагропроект-1» у 2020 році становила 5,8%. У 2021 році цей показник зріс до 6,16%. У 2022 році відбулося певне зниження рентабельності до 4,97%.

Показник фондівдачі у 2020 році дорівнював 411,21 грн, у 2021 році порівняно із 2020 роком він зріс до точки 678,05 грн, тобто на 64,89%. Це означає, що підприємство почало більш ефективно використовувати основні фонди. Але у 2022 році ця динаміка змінилась і фондівдача зменшилась до 185,63 грн. тобто на 72,62%.

Продуктивність праці одного працівника у 2020 році складала 522,35 тис. грн. У 2021 році цей показник зріс до 663,77 тис. грн на одного працівника, але у 2022 році цей показник зменшився на 7,50% до 613,97 тис. грн на працівника.

Аналізуючи оборотність запасів, дебіторської та кредиторської заборгованості, відмітимо, що показники оборотності за період. Що аналізується були досить мінливими. Так, оборотність запасів становила у 2020 році 2 обороти. 2021 році вона вагомо зросла до 27 оборотів. Однак, вже у 2022 році оборотність знову зменшилась до 2 оборотів. Отже, діяльність ТОВ «Хмельницькагропроект-1» у 2020-2022 роках відзначається постійною прибутковістю, що дозволяє підприємству вирішувати свої виробничі завдання та знаходити варіанти свого розвитку на перспективу.

Для оцінки фінансово-господарської діяльності ТОВ «Хмельницькагропроект-1» у 2020-2022 роках проаналізуємо фінансово-майновий стан підприємства. Так, за даними балансу Фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва (додаток В) проведемо горизонтальний аналіз методом співставлення даних балансу на кінець року за 2020-2021 роки (таблиці 2.5; 2.6). За результатами аналізу даних таблиць 2.5 та 2.6 видно, що у 2021 році порівняно із 2020 роком підприємство нарощувало свій фінансово-майновий потенціал (підсумок балансу зріс на 739,2 тис. грн або на 5,4%), у 2022 році порівняно із 2021 роком він також зріс (підсумок балансу зріс на 168 тис. грн або на 4,03%).

Таблиця 2.5 – Аналіз динаміки складу та структури статей балансу ТОВ «Хмельницькагропроект-1» у 2020-2021 роках

Стаття балансу	Абсолютні значення, тис. грн		Питома вага, %		Приріст (спад), %		Зміна структури, %
	2020р.	2021р.	2020р.	2021р.	тис. грн	%	
1	2	3	4	5	6	7	8
Активи							
1. Необоротні активи:							
Основні засоби	47	37,2	0,34	0,26	-9,80	-20,85	-0,09
1. Оборотні активи:							
Запаси	9797,5	9486,1	71,60	65,77	-311,40	-3,18	-5,83
у т.ч готова продукція	681,4	134,9	4,98	0,94	-546,50	-80,20	-4,04
Дебіторська заборгованість: - за товарами, роботами, послуг	807,9	1045,0	5,90	7,25	+237,10	+29,35	1,34
- за розрахунками з бюджетом	0,4	0,4	0	0	0	0	
Інша поточна дебіторська заборгованість	1974,0	2578,9	14,43	17,88	+604,90	+30,64	3,45
Грошові кошти та їх еквіваленти	60,1	162,3	0,44	1,13	+102,20	+170,05	0,69
Витрати майбутніх періодів	1	4,2	0,01	0,03	+3,20	+320,0	0,02
Інші оборотні активи	995,9	1108,9	7,28	7,69	+113,00	+11,35	0,41
Усього за розділом 2	13636,8	14385,8	99,66	99,74	+749,00	+5,49	0,09
3. Необоротні активи, утримані для продажу, та групи вибуття							
Всього активів	13683,8	14423,0	100,0	100,0	+739,2	+5,4	0
Пасиви							
1. Власний капітал:							
Зареєстрований (пайовий) капітал	5670,0	7043,0	41,44	48,83	+1373,0	+24,22	7,40
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1830,2	3213,5	13,37	22,28	+1383,30	+75,58	8,91
Усього за розділом 1	7500,2	10256,5	54,81	71,11	+2756,30	+36,75	16,30
2. Довгострокові зобов'язання і забезпечення							
3. Поточні зобов'язання і забезпечення							
Короткострокові кредити банків	0	0	0	0	0	0	0
Поточка кредиторська заборгованість за:							

Кінець таблиці 2.5

- за товари, роботи, послуги	840,7	1078,4	6,14	7,48	+237,70	+28,27	1,33
- з бюджетом	258,0	291,9	1,89	2,02	+33,90	+13,14	0,14
у тому числі з податку на прибуток	217,1	206,0	1,59	1,43	-11,10	-5,11	-0,16
- зі страхування	8,8	18,3	0,06	0,13	+207,95	+2363,12	0,06
- з оплати праці	26,9	61,8	0,20	0,43	+229,74	+854,05	0,23
- інші поточні зобов'язання	5049,2	2716,1	36,90	18,83	+53,79	+1,07	-18,07
Усього за розділом 2	6183,6	4166,5	45,19	28,89	+67,38	+1,09	-16,30
4. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, зутримуваними для продажу та групами вибуття							
5. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду							
Всього:	13683,8	14423	100,0	100,0	+739,2	+5,4	0

В складі активів ТОВ «Хмельницькагропроект-1» в 2020-2021 роках переважали оборотні активи, їх частка у загальній величині активів відповідно становила: у 2020 році 99,66%, у 2021 році 99,74% та у 2022 році 99,22%. У складі оборотних активів найбільшу питому вагу займали запаси (2020 рік їх частка складала 71,60%; 2021 рік – 65,77%; 2022 рік – 80,89%). Однак відмітимо, що величина запасів підприємства у 2021 році порівняно із 2020 роком зменшилась на 311,40 тис. грн або на 3,18%, а у 2022 році порівняно з 2021 роком вона значно зросла на 4174, тис. грн або на 44,0%.

Таблиця 2.6 – Аналіз динаміки складу та структури статей балансу ТОВ «Хмельницькагропроект-1» у 2021-2022 роках

Стаття балансу	Абсолютні значення, тис. грн		Питома вага, %		Приріст (спад), %		Зміна структури, %
	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	тис. грн	%	
1	2	3	4	5	6	7	8
Активи							
1. Необоротні активи:							
Основні засоби	37,2	132,3	0,26	0,78	+95,1	+255,65	+0,53
2. Оборотні активи:							
Запаси	9486,1	13660,2	65,77	80,89	+4174,1	+44,0	+15,11
у т.ч готова продукція	134,9	0	0,94	0,00	-134,9	-100,0	-0,94

Кінець таблиці 2.6

1	2	3	4	5	6	7	8
Дебіторська заборгованість:							
- за товарами, роботами, послуг	1045,0	591,0	7,25	3,50	-454	-43,44	-3,75
- за розрахунками з бюджетом	0,4	1,5	0	0,01	+1,1	+275,0	+0,01
Інша поточна дебіторська заборгованість	2578,9	1500,5	17,88	8,88	-1078,4	-41,82	-9,00
Грошові кошти та їх еквіваленти	162,3	4,5	1,13	0,03	-157,8	-97,23	-1,10
Витрати майбутніх періодів	4,2	0	0,03	0	-4,2	-100,0	-0,03
Інші оборотні активи	1108,9	998,3	7,69	5,91	-110,6	-9,97	-1,78
Усього за розділом 2	14385,8	16756,0	99,74	99,22	+2370,2	+16,48	-0,53
Всього активів	14423,0	16888,3	100,0	100,00	+2465,3	+17,09	0
Пасиви							
1. Власний капітал:							
Зареєстрований (пайовий) капітал	7043,0	8253,0	48,83	48,87	+1210	+17,18	0,04
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	3213,5	4300,8	22,28	25,47	+1087,3	+33,84	3,19
Усього за розділом 1	10256,5	12553,8	71,11	74,33	+2297,3	+22,40	3,22
2. Довгострокові зобов'язання і забезпечення							
3. Поточні зобов'язання і забезпечення							
Короткострокові кредити банків	0	176,3	0	1,04	+176,3	+100,0	1,04
Поточка кредиторська заборгованість за:							
- за товари, роботи, послуги	1078,4	809,7	7,48	4,79	-268,7	-24,92	-2,68
- з бюджетом	291,9	260,5	2,02	1,54	-31,4	-10,76	-0,48
у тому числі з податку на прибуток	206,0	135,3	1,43	0,80	-70,7	-34,32	-0,63
- зі страхування	18,3	2,2	0,13	0,01	-16,1	-87,98	-0,11
- з оплати праці	61,8	8,2	0,43	0,05	-53,6	-86,73	-0,38
- інші поточні зобов'язання	0	3077,6	18,83	18,22	+3077,6	+100,0	-0,61
Усього за розділом 2	4166,5	4334,5	28,89	25,67	+168	+4,03	-3,22
4. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, зутримуваними для продажу та групами вибуття							
5. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду							
Всього:	14423	16888,3	100,0	100,0	+168	+4,03	-3,22

Необхідно відмітити, що у 2022 році відбулося оновлення основних засобів про що свідчать дані зростання їх вартості. Так, у 2022 році порівняно із 2021 роком вартість основних засобів ТОВ «Хмельницькагропроект-1» зросла на 95,1 тис. грн або на 3,9%. За даними таблиць 2.5 та 2.6 видно, що в структурі джерел формування майна ТОВ «Хмельницькагропроект-1» за період, що аналізується, переважають власні кошти. Так, частка власного капіталу у загальній величині фінансових джерел підприємства у 2020 році становила 36,75%, у 2021 році вона зросла до 54,81%, а у 2022 році її зріст продовжувався і вона становила 71,11%. Звичайно зростання частки власного капіталу підприємства свідчить про підвищення фінансової незалежності ТОВ «Хмельницькагропроект-1» від кредиторів. Отже, власний капітал підприємства за аналізований період щороку зростає: у 2021 році порівняно із 2020 роком він зріс на 2756,30 тис. грн або на 36,75%, а у 2022 році порівняно із 2021 роком зростання становило 2297,3 тис. грн або на 22,40%. Позитивним також є той факт, що підприємство має значні суми нерозподіленого прибутку, який збільшує загальну суму власного капіталу. Так, нерозподілений прибуток у 2020 році становив 1830,2 тис. грн, у 2021 році – 3213,5 тис. грн, а у 2022 році – 4300,8 тис. грн. Співвідношення нерозподіленого прибутку та власного капіталу підприємства становило: у 2020 році 24,40%, у 2021 році 31,33% та у 2022 році – 34,26%. Величина зобов'язань підприємства у 2020 році становила 45,19% всіх його фінансових ресурсів, у 2021 році їх частка склала 28,89%, а у 2022 році – 25,67%. У складі зобов'язань підприємства є тільки поточні зобов'язання у складі яких найбільшу питому вагу займають інші поточні зобов'язання. Зауважимо, що кредитними ресурсами підприємство стало користуватись у 2018 році і сума короткострокових кредитів банку становила 176,3 тис. грн.

Отже, за допомогою даних балансу ТОВ «Хмельницькагропроект-1» є можливість проаналізувати фінансовий стан підприємства, що особливо актуально в умовах ринку. Не знаючи того яке місце займає підприємство на ринку продукції, робіт та послуг, на який контингент споживачів воно

орієнтується, який його фінансовий стан, практично неможливо розвиватись в умовах конкурентної боротьби. Як було зазначено, в аналізованій період ТОВ «Хмельницькагропроект-1» мало нерозподілений прибуток, що позитивно вплинуло на його фінансову стійкість. Однак, з метою більш детального визначення динаміки та структури фінансових результатів підприємства у 2020-2022 роках, доцільним є ознайомлення з даними другого розділу Фінансового звіту про суб'єкта малого підприємництва – Звіту про фінансові результати (додаток А, Б, В) (таблиця 2.7). Аналіз даних таблиці 2.7 свідчить, що загальні доходи підприємства у 2021 році порівняно із 2020 роком зросли на 7069,7 тис. грн або на 35,35%, а вже у 2022 році порівняно із 2021 роком вони зменшились на 526,9 тис. грн або на 1,95%.

Таблиця 2.7 – Аналіз динаміки фінансових результатів ТОВ «Хмельницькагропроект-1» у 2020-2022 роках

Показник	2020 рік, тис.грн	2021 рік, тис.грн	2022 рік, тис.грн	Абсолютне відхилення (+,-) у тис. грн		Відносне відхилення (приріст/зменшення) (+,-) у %	
				2021/2020	2022/2021	2021/2020	2022/2021
Чистий дохід від реалізації	19327,1	25223,3	24558,6	+5896,2	-664,7	+30,51	-2,64
Інші операційні доходи	270,6	1845,8	1983,6	+1575,2	+137,8	+582,11	+7,47
Разом доходи	19999,4	27069,1	26542,2	+7069,7	-526,9	+35,35	-1,95
Собівартість реалізованої продукції	17117,7	22469,6	21805,0	+5351,9	-664,6	+31,27	-2,96
Інші операційні витрати	1270,0	2908,5	3409,6	+1638,5	+501,1	+129,02	+17,23
Інші витрати	1,2	1,0	1,0	-0,2	0	-16,67	0
Разом витрати	18389,5	25379,1	25215,6	+6989,6	-163,5	+38,01	-0,64
Фінансовий результат до оподаткування	1209,9	1690,0	1326,6	+480,1	-363,4	+39,68	-21,50
Податок на прибуток	217,8	306,8	242,9	+89	-63,9	+40,86	-20,83
Чистий прибуток	992,1	1383,2	1083,7	+391,1	-299,5	+39,42	-21,65

Така ж тенденція спостерігається за загальними витратами ТОВ «Хмельницькагропроект-1» (у 2021 році зростання на 6989,6 тис. грн, а у 2022

році зменшення на 163,5 тис. грн або на 0,64%). Водночас позитивним є те, що доходи підприємства зростають більшими темпами ніж його витрати. Прибуток підприємства у 2021 році в порівнянні із 2020 роком зріс на 480,1 тис. грн, що у відсотковому відношенні становить збільшення прибутку на 39,68%, а у 2022 році порівняно із 2021 роком – на 363,4 тис. грн або на 21,50%. Чистий прибуток у 2021 році порівняно із 2020 роком збільшився на 391,1 тис. грн або на 39,42%, а у 2022 році порівняно з 2021 роком зростання становило 299,5 тис. грн або на 21,65%. Аналіз даних про фінансові результати ТОВ «Хмельницькагропроект-1» у 2020-2022 роках свідчить про їх мінливу динаміку від зростання до спаду.

В своїй діяльності ТОВ «Хмельницькагропроект-1» використовує короткострокові кредити банків. Так, у 2022 р. товариство мало у своєму розпорядженні короткострокових кредитів на суму 176,3 тис. грн. Однак, сьогодні товариству, з метою збільшення його фінансових ресурсів, а отже з метою розширення його можливостей щодо збільшення обсягів виробничої діяльності та обсягів доходів, можна порекомендувати залучення альтернативних джерел фінансування. Так, враховуючи специфіку діяльності ТОВ «Хмельницькагропроект-1» створення нових будівельних проєктів, в т.ч. і соціального спрямування, товариство з успіхом може використовувати краудфандинг, який є формою колективного фінансування, що дає можливість фізичним особам стати учасниками (інвесторами) спільного проєкту. Особливістю краудфандингу є також те, що це є джерелом не лише фінансування, але й популяризації пропонованих товарів та послуг, забезпечення підтримки прихильників та послідовників, що особливо актуально на ранніх стадіях функціонування малого бізнесу [16, с. 26]. Товариству краудфандингові проєкти допоможуть залучати фінансові ресурси не для вже наявного бізнесу, а на початковому (стартовому) етапі його функціонування, що робить його доступнішим, ніж банківське кредитування, яке зазвичай потребує відповідного забезпечення, якого на цьому етапі підприємець ще може не мати.

Висновки

За результатами дослідження теоретико-методичних та практичних засад фінансування діяльності суб'єктів підприємництва України за сучасних умов господарювання можна зробити такі висновки.

Однією з найважливіших проблем, з якою стикається суб'єкти підприємницької діяльності, незалежно від їх організаційно-правової форми та форми власності, є проблема фінансування їх діяльності. Одним із видів залучення коштів для здійснення господарської діяльності є фінансування. Традиційно джерела фінансування діяльності підприємницьких структур за відношенням до власності поділяють на власні та позичені. При цьому, власні та позикові джерела фінансування (довгострокові та короткострокові) використовуються суб'єктом підприємницької діяльності для фінансування своїх активів (довгострокових та короткострокових) та здійснення виробничо-фінансової діяльності з метою отримання відповідного прибутку. Власні кошти є основою для започаткування та ведення господарської діяльності для будь-якого суб'єкта підприємництва, а також одним з найбільш значущих і важливих джерел фінансування. Запозичені джерела фінансування є сукупністю отриманих суб'єктом підприємництва різноманітних кредитів та позик, а також тимчасових його зобов'язань щодо здійснення платежів.

Функціонування суб'єктів підприємництва пов'язане з позитивними змінами в економіці країни, створенням умов для розширення та впровадження нових технологій. Адже суб'єкти підприємництва є самостійними у здійсненні своєї господарської діяльності, розпорядженні продукцією, прибутком, що залишається після сплати податків та інших обов'язкових платежів, а також в інших сферах корпоративної діяльності. Усі суб'єкти підприємницької діяльності залежно від кількості працівників та доходу від будь-якої діяльності за рік можуть бути класифіковані як малі підприємства, в тому числі мікропідприємства, середні підприємства або великі підприємства.

Кількість суб'єктів підприємницької діяльності у 2018-2020 роках щорічно зростала. Так, у 2019 р. їх кількість зросла на 102029 осіб (на 5,55%), у 2020 р. зростання склало 31951 ос. (1,65%). 2021 р. відзначається зменшення кількості суб'єктів підприємництва на 17422 ос. (на 0,88%). Діяльність суб'єктів підприємництва України у 2018-2021 рр. загалом була прибутковою. Причому, за цей період позитивний фінансовий результат діяльності різних суб'єктів підприємництва у 2021 році зріс порівняно із 2018 р. на 665 млрд грн (на 180,2%). Фінансові ресурси суб'єктів підприємницької діяльності України за рік зростали у 2018-2021 рр. (загальне зростання за цей період становить 3192,5 млрд грн, тобто 29,3%). Власні джерела фінансування діяльності суб'єктів підприємництва також з року в рік зростав у 2018 р. їх обсяг становив 2458,5 млрд грн, а у 2021 р. він зріс до 4113,3 млрд грн, тобто на 773,5 млрд грн (на 23,16%). Довгострокові джерела фінансування за 2018-2021 рр. мали загальну тенденцію до зростання, яке становить 84 млрд грн (4,78%). Однак, 2019 р. та 2021 р. порівняно із попередніми перед цими роками відзначаються скорочення обсягів довгострокових джерел фінансування (особливо скоротились довгострокові кредити банків). Найбільшу питому вагу в загальній сумі фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва України займають короткострокові (поточні) джерела, обсяг яких щорічно зростає.

Альтернативні джерела, які можуть бути агреговані до фінансування підприємницької діяльності, є певним інструментом активізації цієї діяльності та підвищення її результативності. Так, сьогодні до сучасних форм альтернативних джерел фінансування підприємництва, які спрямовуються на збільшення обсягів основного й оборотного капіталів підприємницьких структур, які можуть використовуватися суб'єктами малого підприємництва, відносяться: peer-to-peer позики; балансові позики для бізнесу; акціонерний краудфандинг; краудфандинг з нефінансовою винагородою; краудфандинг на умовах участі у прибутку; краудфандинг з відсутністю винагороди; фінансування дебіторської заборгованості («онлайн-факторинг»); позики, опосередковані використанням боргових цінних паперів; венчурне

фінансування; гранди пряме та фінансування міжнародних фондів та організацій.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є функціонування ТОВ «Хмельницькагропроект-1», яке є юридичною особою, є суб'єктом малого підприємництва. Враховуючи специфіку діяльності ТОВ «Хмельницькагропроект-1» створення нових будівельних проєктів, в т.ч. і соціального спрямування, товариство з успіхом може використовувати краудфандинг, який є формою колективного фінансування, що дає можливість фізичним особам стати учасниками (інвесторами) спільного проєкту.

Список використаних джерел

1. McConnell, Campbell R. Economics: principles, problems, and policies / Campbell R. McConnell, Stanley L. Brue, Sean M. Flynn. – Published by McGraw-Hill/Irwin, a business unit of The McGraw-Hill Companies, Inc., 1221 Avenue of the Americas, New York, NY, 10020, 2009. – 786 p.
2. Авранчій В. І. Фінансова діяльність підприємств: навч. посібник / Авранчій В. І., Чумак В. Д., Смолянська О. Ю. – К.: ВД «Професіонал», 2005. – 240 с.
3. Александрова Б. В. Торгово-промислові палати в Україні як інституції стимулювання розвитку підприємництва : дис. канд. : 08.00.03 / Александрова Б.В. – Дніпропетровськ, 2016. – 251 с.
4. Бражник Л.В. Джерела фінансування господарської діяльності підприємств [Електронний ресурс] / Л.В. Бражник, І.О. Ралко, В.О. Яловега, В.О.Завалевська. – Режим доступу: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/6.3/57.pdf> (дата звернення: 13.05.2023).
5. Булах Т. М. Теоретичні засади дослідження економічної сутності підприємництва / Т. М. Булах, О. В. Довгаль // Формування ринкових відносин в Україні. – 2013. – №5. – С. 11–16.
6. Варналій З.С. Основи підприємництва: навч. посібник. – К.: Знання-Прес, 2002. – 239 с.
7. Виноградська А.М. Основи підприємництва: навчальний посібник. Друге видання, перероб. і допов. / А.М. Виноградська. – К.: Кондор, 2007. – 544 с.
8. Гой І. В. Підприємництво : навч. посіб. / І. В. Гой, Т. П. Смелянська – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 368 с.
9. Грін О.В. Проблеми фінансового забезпечення підприємницької діяльності громадян в Україні [Електронний ресурс]/ О.В. Грін //Проблеми матеріальної культури. Економічні науки. – Режим доступу:

10. Домбровська С.О. Тенденції системи формування фінансових ресурсів підприємств України та шляхи її вдосконалення / С.О. Домбровська // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. Економіка, політологія, історія. – 2015. – № 2(222). – С. 42–54.

11. Економіка та організація підприємницької діяльності: навч. посіб / За заг. ред. д.е.н. Н. В. Сментини. – К: ФОП Гуляєва В.М, 2019. – 320 с.

12. Ємець О. І. Основи підприємництва: навчальний посібник / О. І. Ємець, – Івано-Франківськ : Лілея–НВ, 2012. – 147 с.

13. Жигір А. А. Сутність підприємництва та чинники його економічного розвитку / А.А. Жигір // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – №20. – С. 28–33.

14. Квасницька Р.С. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва : навч. посібник з грифом МОНМСУ / Р.С. Квасницька. – Львів: «Магнолія 2006», 2013. – 631 с.

15. Крухмаль О.В. Peer-to-peer кредитування в Україні: перспективи розвитку та виклики для банків / О.В. Крухмаль, О.С. Заєць // Інтернаука. – 2017. – № 2 (2). – С. 93–96.

16. Меджибовська Н.С. Краудфандинг для малого бізнесу: міф чи реальність? / Н.С. Меджибовська // Економіка України. – 2016. – № 10. – С. 20–34.

17. Музиченко Г.В. Основи фінансів суб'єктів підприємницької діяльності [Електронний ресурс] / Г.В. Музиченко. – Режим доступу: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/10472/1/Muzychenko%20Hanna%20Vyacheslavivna%202020.pdf> (дата звернення: 25.04.2023).

18. Необоротні та оборотні активи, власний капітал та зобов'язання підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства за 2018-2021 роки [Електронний ресурс]. – Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 28.05.2023).

19. Носань Н.С. Альтернативні форми фінансування суб'єктів малого підприємництва: перспективи використання в Україні / Н.С. Носань, В.Г. Мартінович // ЕКОНОМІКА ТА СУСПІЛЬСТВО. – 2020. – Вип.21. – С. 71-78

20. Основи підприємництва: навч. посібник / Л.І. Донець, Н.Г. Романенко. – К.: Центр учбової літератури, 2006. – 320 с.
21. Основи підприємництва: підручник / [Біляк Т.О., Бірюченко С.Ю., Бужимська К.О., та ін.] ; під заг. ред. Н.В. Валінкевич. – Житомир : ЖДТУ, 2019. – 493 с.
22. Підприємництво : підручник / С. В. Панченко, В. Л. Дикань, О. В. Шраменко [та ін.]. – Харків : УкрДУЗТ, 2018. – Ч. 1. Теоретичні основи організації підприємницької діяльності. – 241 с.
23. Показники діяльності суб'єктів господарювання, згруповані за спеціальними агрегаціями, передбаченими у Регламенті (ЄС) № 251/2009 від 11.03.2009 [Електронний ресурс]. – Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 28.05.2023).
24. Покропивний С.Ф. Підприємництво: стратегія, організація, ефективність: навч. посібник / С.Ф. Покропивний, В.М. Колот. – К.: КНЕУ, 2009. – 352 с.
25. Поліщук О.Т. Сутнісні характеристики венчурного інвестування та його місце у розвитку національної економіки / О.Т. Поліщук // Фінанси, облік, банки. – 2017. – № 1 (22). – С. 135–145.
26. Рентабельність операційної та всієї діяльності підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства за 2010-2021 роки [Електронний ресурс]. – Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 28.05.2023).
27. Рубанов П.М. Альтернативне онлайн-фінансування для малого підприємництва: крос-країновий аналіз / П.М. Рубанов // Інтелект ХХІ. – 2017. – № 5. – С. 89–95.
28. Тимченко О.І. Проблеми фінансового забезпечення розвитку малого підприємництва [Електронний ресурс] / О.І. Тимченко // Ефективна економіка. – 2018. – № 8. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2018/46.pdf (дата звернення: 22.05.2023).

29. Україна. Закони. Господарський кодекс України [Електронний ресурс] : закон : [прийнято Верх. Радою 16 січня 2003 р.: станом на 31 березня 2023 р.]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 14.05.2023).

30. Україна. Закони. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] : закон : [прийнято Верх. Радою 16 січня 2003 р.: станом на 10 червня 2023 р.]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 11.06.2023).

31. Україна. Мінфін. Загальні вимоги до фінансової звітності [Електронний ресурс] : Положення, стандарт : [прийнято Мінфіном України 07 лютого 2013 р.: станом на 17 лютого 2023 р.]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 10.05.2023).

32. Україна. Мінфін. Зобов'язання [Електронний ресурс] : Положення, стандарт : [прийнято Мінфіном України 31 січня 2020 р.: станом на 3 листопада 2020 р.]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text> (дата звернення: 12.05.2023).

33. Фінансові результати до оподаткування підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства за 2010-2021 [Електронний ресурс]. – Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 28.05.2023).

34. Шоля Р.І. Сутність підприємництва та його роль у економічному розвитку регіону / Р.І. Шоля // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2016. – Вип.21. – Ч.1. – С.133-136